

Studying Strategies to Stabilize the Economy of Sistan and Baluchistan Province with Passive Defense Approach

Marzieh Dindar Rostamy*

*Assistant Professor, Jahad Daneshgahi Institute of Humanities and Social Studies, Tehran, Iran
(Received: 14/04/2024, Revised: 24/08/2024, Accepted: 10/09/2024, Published: 21/07/2025)

DOR: 20.1001.1.20086849.1404.16.2.2.8

ABSTRACT

The purpose of this research is to examine strategies for stabilizing the economy of Sistan and Baluchistan Province and the role of Passive Defense in achieving this economic stability. Initially, to demonstrate the relationship between passive defense and economic stability, the principles of passive defense were aligned with those of economic stabilization. Then, by comparing economic stabilization indicators and analyzing internal and external factors affecting the economic stability of various sectors in Sistan and Baluchistan Province, a total of 105 strategies were extracted using the AHP-SWOT approach via the Delphi method. These strategies align with Passive Defense principles—including increasing deterrence, reducing vulnerability, diversification, promoting national stability, and facilitating crisis management—as well as economic stability principles, such as economic justice, economic stability, and economic prosperity. The general findings indicate that SO strategies (leveraging strengths and opportunities) are the priority for economic stabilization planning in Sistan and Baluchistan Province. Additionally, strategies emphasizing the principle of economic justice (e.g., market access and poverty alleviation) and the deterrence principle of passive defense are crucial for the province's economic stabilization. The results confirm the research hypothesis that the principles of economic stability fully align with those of passive defense. Thus, adherence to passive defense principles is a viable pathway to economic stability in regions like Sistan and Baluchistan.

Keywords: Economic Stabilization, Passive Defense, SWOT-AHP, SO Strategies.

This article is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license.

Publisher: Imam Hussein University

 Authors

* Corresponding Author Email: marzieh.dindar@gmail.com

پدافند غیرعامل

سال پانزدهم، شماره ۲، تابستان ۱۴۰۴ (پیاپی ۶۲): صص ۳۰-۱۱

شاپای چاپی: ۶۹۴۹-۲۰۰۸ | شاپای الکترونیکی: ۲۹۸۰-۸۰۳۰

علمی - پژوهشی

راهبردهای پایداری اقتصادی استان سیستان و بلوچستان با رویکرد

پدافند غیرعامل

مرضیه دیندار رستمی^۱

DOR: 20.1001.1.20086849.1404.16.2.2.8

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۶/۲۰

تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۴/۳۰

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۱/۲۶

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۶/۰۳

چکیده

هدف از این مطالعه بررسی راهکارهای پایداری اقتصادی در استان سیستان و بلوچستان و نقش پدافند غیرعامل در این پایداری است. بدین منظور در ابتدا، برای نشان دادن نقش پدافند اقتصادی در پایداری اقتصادی، اصول پدافند غیرعامل با اصول پایداری اقتصادی تطبیق داده شد. سپس با مقایسه و بررسی شاخص‌های پایداری اقتصادی و نیز بررسی عوامل داخلی و خارجی مؤثر بر پایداری اقتصادی بخش‌های مختلف در استان سیستان و بلوچستان، با به‌کارگیری رویکرد SWOT-AHP به روش دلفی، جمعاً ۱۰۵ راهبرد در راستای پدافند غیرعامل؛ شامل افزایش بازدارندگی، کاهش آسیب‌پذیری، تنوع‌بخشی، ارتقاء پایداری ملی و تسهیل در مدیریت بحران؛ و نیز پایداری اقتصادی؛ شامل، عدالت اقتصادی، ثبات اقتصادی و رفاه اقتصادی، استخراج گردید. بنا بر نتایج کلی پژوهش، به‌منظور پایداری اقتصادی استان سیستان و بلوچستان، راهبردهای SO و توجه به نقاط قوت و نیز فرصت‌های استان در اولویت برنامه‌ریزی هستند. همچنین توجه به راهبردهای اصل عدالت اقتصادی؛ همچون دسترسی به بازار و رفع فقر؛ و اصل بازدارندگی پدافند غیرعامل در پایداری اقتصادی استان سیستان و بلوچستان اولویت برنامه‌ریزی قرار گیرد. با عنایت به نتایج به‌دست‌آمده، اصول پایداری اقتصادی می‌تواند در راستای اصول پدافند غیرعامل باشد و بنابراین یکی از راه‌های پایداری اقتصادی در مناطقی چون سیستان و بلوچستان در زمان بحران، توجه به اصول پدافند غیرعامل است.

کلیدواژه‌ها: پایداری اقتصادی، پدافند غیرعامل، AHP-SWOT، راهبردهای SO

^۱ استادیار پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی جهاد دانشگاهی، تهران، ایران (marzieh.dindar@gmail.com) - نویسنده مسئول

*مقاله حاضر مستخرج از طرح پژوهشی با این نام در پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی جهاد دانشگاهی می‌باشد.

* این مقاله یک مقاله با دسترسی آزاد است که تحت شرایط و ضوابط مجوز Creative Commons Attribution (CC BY) توزیع شده است.

نویسندگان ©

ناشر: دانشگاه جامع امام حسین (ع)

۱- مقدمه

منطقه جنوب شرق ایران بالأخص استان سیستان و بلوچستان، با مشکلات امنیتی بسیاری روبرو است که عوامل مختلف اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و ... در این زمینه تأثیرگذار هستند. با افزایش سطح توسعه اقتصادی و رفع مشکلات اقتصادی و عمران و آبادانی در این منطقه، می‌توان باعث افزایش سطح امنیت و جلوگیری از بروز بسیاری از ناامنی‌ها در منطقه و در سطح ملی گردید. بی‌شک یکی از پیش‌شرط‌های ایجاد امنیت منطقه‌ای و سپس امنیت ملی، امنیت اقتصادی است [۱]. امنیت اقتصادی به معنی به وجود آمدن محیطی امن است که در آن سرمایه‌گذاران، کشاورزان و دامداران، مبدعان و مبتکران، جویندگان کار و مشاغل، همه و همه در برابر فشارها و تهدیدهای مالی و جانی، داخلی و خارجی حفاظت شوند تا مردم و خصوصاً نیروهای فعال و مولد اقتصادی از امنیت و ثبات کشور مطمئن شده و احساس آرامش را از دست ندهند [۲].

بر اساس آخرین اطلاعات منتشره از مرکز آمار ایران، سهم سعودی جمعیت استان سیستان و بلوچستان، بالا بودن نرخ باروری عمومی، موقعیت خاص جغرافیایی این استان، هم‌جواری با کشورهای همسایه نظیر پاکستان، افغانستان و ورود مهاجران فراوان از این کشورها به این استان، نرخ پایین بی‌سوادی، نرخ پایین نفوذ اینترنت و نیز تساوی جمعیت استقرار یافته در شهرها و روستاها، افزایش بیکاری جوانان، افزایش نابرابری و ضریب جینی و درآمد سرانه پایین از جمله شاخص‌هایی است که حاکی از توسعه‌نیافتگی استان در مقایسه با میانگین کشوری است و این توسعه‌نیافتگی موجب ناپایداری اقتصادی شده است [۳]. علی‌رغم تأکید فراوان بر عدالت اجتماعی، تعادل و توازن منطقه‌ای و توسعه برابر در قانون اساسی و قوانین توسعه‌ای کشور و نیز سند آمایش سرزمینی، شاخص‌های توسعه اقتصادی- زیربنایی و اجتماعی- فرهنگی بیان شده، همچنان شکاف عمیقی بین مناطق مرزی و حاشیه‌ای، چون استان سیستان و بلوچستان با دیگر نقاط کشور را نشان می‌دهد. عدم مواجهه توسعه‌ای مناسب و سیاست گذاری و برنامه‌ریزی در رابطه با این مسائل طی سالیان گذشته باعث هم‌افزایی این عوامل شده و موجب بیکاری مزمن، فقر بین نسلی و در نتیجه ناامیدی در این استان گردیده است [۴]. بنا بر موقعیت ذکر شده استان سیستان و بلوچستان، لزوم توجه به برنامه‌ریزی‌ها و سیاست‌های بهینه و مؤثر در جهت ارائه راهبردهای پایداری اقتصادی و در پی آن افزایش میزان امنیت منطقه‌ای در استان با به‌کارگیری اصول پدافند غیرعامل و نیز

امنیت ملی بیش‌ازپیش احساس می‌گردد. حال سؤال اصلی پژوهش حاضر بدین شرح است: راهبردهای پدافند غیرعامل و اولویت‌بندی آن در پایداری اقتصادی در استان سیستان و بلوچستان کدام‌اند؟

هدف از پژوهش حاضر بررسی راهکارهای پایداریسازی اقتصادی در استان سیستان و بلوچستان و نقش پدافند غیرعامل در این پایداری اقتصادی است. بدین منظور، از دو روش برای احصا راهبردهای مربوطه استفاده می‌شود. نخست با بررسی شاخص‌های اقتصادی برخی از مشکلات شناسایی شده سپس با بررسی عوامل داخلی و خارجی مؤثر بر پایداری اقتصادی بخش‌های مختلف در استان سیستان و بلوچستان؛ با استفاده از SWOT-AHP؛ با ارائه راهبردهای لازم در راستای پدافند غیرعامل و نیز اصول پایداری اقتصادی میزان اهمیت این راهبردها اولویت‌بندی می‌شوند.

پژوهش حاضر از دو منظر بدیع است. نخست آنکه در پژوهش‌های اندکی رابطه بعد اقتصادی و پدافند غیرعامل بررسی شده و هیچ پژوهشی نقش پدافند اقتصادی در پایداری اقتصادی را با بررسی شاخص‌های مختلف و نیز SWOT-AHP، تاکنون بررسی نکرده است. همچنین آنچه مهم به نظر می‌رسد و پژوهشگران می‌بایست به آن توجه نمایند، بررسی این موضوع در نقاط محروم، دور از مرکز و ایجاد راهبردهای پایداری اقتصادی در این مناطق است تا از طریق ارائه راهبردهای مؤثر در جهت پایداریسازی اقتصادی مناطق بتوان امنیت منطقه‌ای و سپس امنیت ملی را حفظ نمود.

۲- ادبیات موضوع و پیشینه

۲-۱- ادبیات نظری

پایداری اقتصادی، به معنی تقویت نظام اقتصادی و دستیابی به امنیت اقتصادی از منظر دست‌یابی به معیشت پایدار، در امور مستمر و باثبات، اشتغال سودمند و منابع مالی قابل‌اتکا و در- نهایت، فناوری مقتضی و همساز با محیط، با بهره‌برداری از منابع انسانی است [۵]. بر اساس آنچه از مطالعات مختلف همچون بیدگلی راد و ملکی [۶]، ایمانی و همکاران [۷]، یاری حصار و همکاران [۸]، یاسوری و جوان [۹]، ملکی و بیدگلی راد [۱۰]، اکبریان رونیزی و شیخ بیگلر [۱۱]، واعظ زاده و همکاران [۱۲]، افراخته و همکاران [۱۳]، بخشی و همکاران [۱۴] استخراج گردیده، بیشتر صاحب‌نظران بر سه مؤلفه عدالت اقتصادی، ثبات اقتصادی و

یکی از مؤلفه‌های اصلی تأمین امنیت می‌دانند. همچنین، علت بسیاری از ناامنی‌ها را فقر، بیکاری، عدم ثبات اقتصادی، پایین بودن شاخص‌های رفاه اجتماعی و نازل بودن عدالت اقتصادی قلمداد می‌کنند. تحقق پایداری اقتصادی با تقویت شاخص‌های عدالت اقتصادی، ثبات اقتصادی و رفاه اقتصادی تا حدود بسیار زیادی می‌تواند احساس امنیت را در بین توده مردم، به‌ویژه قشر محروم جامعه بالا برده و میزان رضایت‌مندی آنان را ارتقاء بخشد [۲۰]. همان‌طور که پیش‌تر ذکر گردید، پایداری اقتصادی به ۳ مؤلفه رفاه اقتصادی، ثبات اقتصادی و عدالت اقتصادی تفکیک نمود که هر یک از مؤلفه‌ها بر اساس مطالعات مختلف و بر اساس اهداف مختلف به زیر مؤلفه‌هایی تبدیل می‌شود. بر اساس مطالعات، افراخته و همکاران [۱۳] و بخشی و همکاران [۱۴] و نیز زیر شاخص‌های مورداستفاده در طرح تدوین شاخص‌های توسعه روستایی در سطوح ملی، منطقه‌ای و محلی از سوی کمیته توسعه پایدار روستایی وزارت جهاد کشاورزی، مؤلفه عدالت اقتصادی از چهار زیر بخش رفع فقر، دسترسی به بازار، سرمایه‌گذاری دولتی و سازگاری با محیط تشکیل شده‌اند. مؤلفه ثبات اقتصادی از زیر بخش‌های ثبات قیمت‌ها، کاهش آسیب‌پذیری، تنوع اقتصادی، سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و افزایش تولید تشکیل شده‌اند. مؤلفه رفاه اقتصادی به ۳ زیر بخش کارایی، بهره‌وری و دسترسی به خدمات تفکیک می‌گردد. همان‌طور که بیان شده است، با توجه به اصول پدافند غیرعامل شامل افزایش بازدارندگی، کاهش آسیب‌پذیری، تنوع‌بخشی، ارتقاء پایداری ملی و تسهیل مدیریت بحران، دو اصل کاهش آسیب‌پذیری و تنوع‌بخشی میان اصول پایداری اقتصادی و اصول پدافند غیرعامل مشترک‌اند. در این بین، اصول ثبات قیمتی و سازگاری با محیط نیز می‌تواند زیرمجموعه کاهش آسیب‌پذیری پدافند غیرعامل و سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و میزان تولید نیز می‌تواند زمینه‌ساز تنوع‌بخشی پدافند غیرعامل باشد.

همچنین اصول رفع فقر، دسترسی به بازار و سرمایه‌گذاری دولتی مرتبط با اصل افزایش بازدارندگی پدافند غیرعامل و اصول کارایی و بهره‌وری پایداری اقتصادی با اصل ارتقاء پایداری ملی منطبق است. دسترسی به خدمات در اصل رفاه پایداری اقتصادی، با تسهیل مدیریت بحران در پدافند غیرعامل مرتبط است.

شکل (۱) روابط میان اصول پایداری اقتصادی که شامل، عدالت، ثبات و رفاه اقتصادی با تمامی زیر بخش‌های آن، و پدافند غیرعامل و رابطه آن را با امنیت منطقه‌ای و ملی نشان می‌دهد: در این پژوهش فرض بر این است که ارتقاء پایداری اقتصادی

رفاه اقتصادی به‌عنوان مؤلفه‌های پایداری اقتصادی اتفاق نظر دارند. علاوه بر آن پدافند غیرعامل عبارت است از مجموعه فعالیت‌های غیرمسلحانه‌ای که باعث افزایش بازدارندگی، کاهش آسیب‌پذیری، تداوم فعالیت‌های ضروری، ارتقاء پایداری و تسهیل مدیریت بحران در مقابل تهدیدات و بحران‌ها می‌شود [۱۵]. پدافند غیرعامل به‌کارگیری روش‌هایی است که با بهره‌گیری از آن بتوان آثار بحران‌های اقتصادی را به حداقل رساند [۱۶]. از دیدگاه برخی از پژوهشگران، تفاوت میان پدافند عامل و غیرعامل مبتنی بر راهکارها و راهبردهای تدوین شده توسط انسان است که با اجرای آن آثار بحران به حداقل می‌رسد. در این برنامه‌ها هیچ‌گاه از ابزار نظامی استفاده نمی‌شود [۱۷].

در بند اول سیاست‌های کلی نظام در پدافند غیرعامل تعریف این حوزه به شرح زیر آمده است:

تأکید بر پدافند غیرعامل عبارت است از مجموعه اقدامات غیرمسلحانه که موجب افزایش بازدارندگی، کاهش آسیب‌پذیری، تنوع‌بخشی، ارتقاء پایداری ملی و تسهیل مدیریت بحران در مقابل تهدیدات و اقدامات نظامی دشمن می‌گردد.

در این تعریف چند ویژگی مهم برای اقدامات پدافند غیرعامل برشمرده شده است که عبارت است از: افزایش بازدارندگی، کاهش آسیب‌پذیری، تنوع‌بخشی، ارتقاء پایداری ملی، تسهیل مدیریت بحران [۱۶]. اگر سیاست‌های کلی پایداری اقتصادی را بتوان در قالب این ویژگی‌ها تعریف نمود، آنگاه می‌توان به نقش پدافند غیرعامل در پایداری اقتصادی پی برد.

۲-۱-۱- نقش پدافند غیرعامل در پایداری اقتصادی

رسیدن به امنیت و توسعه پایدار را می‌توان با استقرار و ساخت فضاهای قابل دفاع و به‌کارگیری اصول پدافند غیرعامل میسر ساخت [۱۸]. ضرورت پرداختن به موضوع امنیت از آنجایی مهم می‌نماید که وابستگی متقابل میان امنیت و توسعه، اجتناب‌ناپذیر است.

توسعه، مولد امنیت است؛ بنابراین عقب‌ماندگی یک کشور در مسائل اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و فناوری، باعث افزایش ضریب آسیب‌پذیری کشور و منجر به تهدید ملی می‌شود. ضمن این‌که، توسعه و افزایش قدرت ملی یک کشور، مقدمه تأمین امنیت ملی آن خواهد بود.

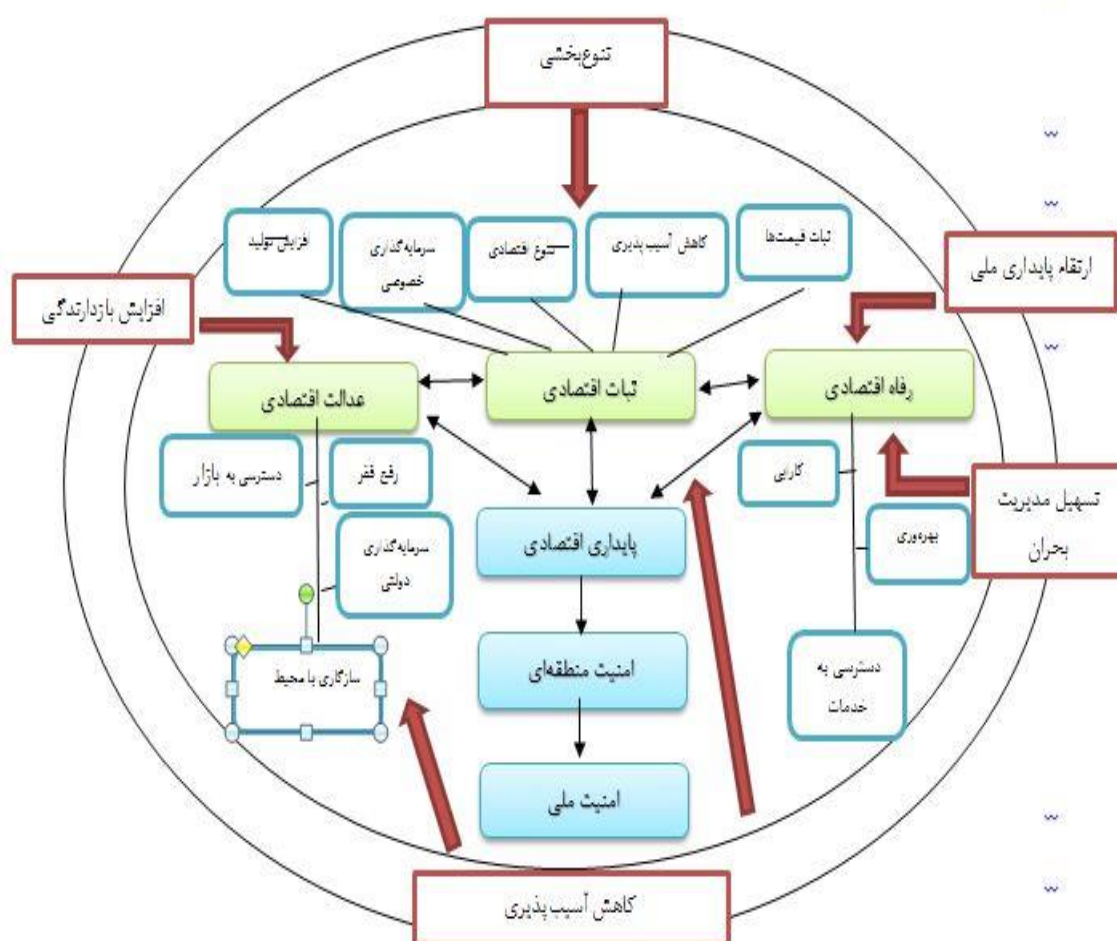
۲. امنیت بستر توسعه است؛ بدین معنا که توسعه تنها در بستر امنیت شکل می‌گیرد [۱۹].

مک نامار، لارنس و فریدمن و ایرانین، پایداری اقتصادی را

گردد. رشد و ارتقاء معیشت مرزنشینان، باعث امنیت پایدار در مرزها شده و زمینه آبادانی را فراهم کند. به طوری که تمامیت ارضی، استقلال ملی، حاکمیت حکومت و امنیت داخلی، درگرو داشتن مرزهای مطمئن و کنترل شده است [۲۲].

بنا بر مطالب ذکر شده، با استفاده از ویژگی پنج گانه پدافند غیرعامل در قالب ۳ اصل رفاه اقتصادی، ثبات اقتصادی و عدالت اقتصادی، راهبردهای پایداری اقتصادی در استان سیستان و بلوچستان بررسی می گردد.

ازجمله رفاه اقتصادی، ثبات اقتصادی و عدالت اقتصادی به تحقق امنیت منطقه‌ای و نیز امنیت ملی کمک می کند. تأمین امنیت ملی از اولویت‌های دولت‌ها در سیاست‌گذاری ملی و منطقه‌ای محسوب گردیده که همواره در تدوین آن تلاش شده که تهدیدها، چالش‌ها و فرصت‌ها شناسایی و نیز تأثیر مکان‌های مختلف جغرافیایی بر آن مدنظر قرار گیرد [۲۱]. توجه به مشکلات و مسائل مناطق جغرافیایی بالأخص مرزنشینان و اهتمام برای رفع آن‌ها، می تواند موجب امنیت مرزها و رشد اشتغال در منطقه

شکل (۱): مدل مفهومی تبیین عوامل راهبردی مؤثر در پایداری اقتصادی با رویکرد پدافند غیرعامل و اثر آن بر امنیت ملی

غیرعامل پرداختند. همچنین مطالعاتی مختلفی پادارسازی اقتصادی را در روستاها مورد بحث قرار داده اند:

صادقی و زمانی برخی از مهم ترین روش های پدافند غیرعامل در حوزه اقتصاد را شناسایی و اولویت بندی نمودند. آنان در این پژوهش از ۲۰ نفر از کارشناسان صنعت و دانشگاه در حوزه مباحث اقتصادی و امنیتی استفاده کرده که در نهایت مهم ترین

۲-۲- پیشینه پژوهش

به سبب جدید بودن موضوع پژوهش و همچنین داخلی بودن موضوع، پژوهش های صورت پذیرفته در خصوص پدافند غیرعامل و اقتصاد همگی داخلی و اندک می باشند. مطالعاتی که پدافند غیرعامل را از منظر اقتصادی مورد بررسی قرار داده اند، به شرح زیر است که در اغلب مطالعات به ارتباط اقتصاد مقاومتی و پدافند

روش‌های پدافند غیرعامل در حوزه اقتصاد به ترتیب اولویت تبیین گردید [۲۳].

کلهر و همکاران ابتدا سیاست‌های کلی ابلاغی اقتصاد مقاومتی به‌عنوان نقشه راه اقتصاد مقاومتی در نظر گرفته و سپس ویژگی‌های اساسی سیاست‌های کلی پدافند غیرعامل کشور به‌عنوان تعریفی از پدافند غیرعامل در نظر گرفته شد. با یک روش تطبیقی، این دو مفهوم با یکدیگر مقایسه گردید و بین سیاست‌های اقتصاد مقاومتی با ویژگی‌های پدافند غیرعامل ارتباطی یک‌به‌یک برقرار شد [۱۶].

شاطری و نامی نقش پدافند غیرعامل در رشد و توسعه اقتصادی کشور مورد بررسی قرار دادند. نتایج بیانگر آن بود که ظرفیت بالای اقتصادی ایران که با برخورداری از منابع غنی نفتی، معدنی و چهار فصل بودن آن دارای ویژگی شاخص در جهان است، در جایگاه نخست نقاط قوت و اقتصاد وابسته به نفت و عدم توزیع متناسب ثروت ملی به آحاد جامعه به‌خصوص محرومین جامعه در جایگاه نخست ضعف‌ها قرار دارد [۲۴].

لطیفان کریم و همکاران اهمیت فعالیت‌های پدافند غیرعامل در حوزه لجستیک با رویکرد اقتصاد مقاومتی مورد بررسی قرار دادند. نتایج حاکی از آن بود که با بهره‌گیری از ارکان مهم سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی می‌توان به راهبردهای جدیدی در پدافند غیرعامل در حوزه لجستیک در برابر تهدیدها دست‌یافت که تا پیش‌ازین دستیابی به آن‌ها دشوار بوده است [۲۵].

Heathcote et al در پژوهشی رابطه میان پایداری اقتصادی و امنیت را در ایلات متحده مورد بررسی قرار داده و نشان دادند که بین ارتقای شاخص پایداری اجتماعی با ارتقای مؤلفه‌های امنیت اجتماعی شامل امنیت احساسی، عاطفی، اخلاقی و امنیت جانی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد [۲۶].

Bokhodir در پژوهش خویش، موضوع امنیت ملی و پایداری اقتصادی را با موضوع همه‌گیری کوید ۱۹ تلفیق کرده و مورد بررسی قرار داده‌اند. آنان در پژوهش خویش به این نتیجه رسیده‌اند که امنیت ملی یک کشور به امنیت اقتصادی آن کشور بستگی دارد [۲۷].

Retter et al رابطه میان اقتصاد و امنیت ملی را در هلند مورد ارزیابی قرار داده‌اند. آنان به این نتیجه رسیده‌اند که در هلند

فرصت‌ها و تهدیدهای بالقوه‌ای برای امنیت ملی آن کشور وجود دارد. ماهیت باز و به هم پیوسته اقتصاد هلند، آسیب‌پذیری‌هایی را از تهدیدات داخلی و خارجی بالقوه ایجاد می‌کند. آنان امنیت اقتصادی را به‌عنوان یک اولویت راهبرد مهم برای دولت هلند در نظر گرفته و بر ارتباط بین امنیت اقتصادی و امنیت ملی گسترده‌تر که در جدیدترین راهبرد امنیت ملی (۲۰۱۹) تأکید ویژه‌ای شده است، تأکید کرده‌اند. «تهدیدات فرآیندهای اقتصادی حیاتی» در راهبرد امنیت بین‌المللی یکپارچه ۲۰۱۸-۲۰۲۲ (IISS)، به عنوان یکی از شش تهدید فوری امنیت ملی ذکر شده است [۲۸].

Grytsenko به بررسی مکانیسم‌های تضمین ثبات و امنیت اقتصادی بر پایه توسعه اقتصادی پایدار می‌پردازد. وی نشان می‌دهد که کشورهایی که به پیشرفت اقتصادی دست یافته‌اند، بر توسعه صنایع داخلی و استفاده از منابع ملی تکیه کرده‌اند. مفهوم "پایداری" و "انعطاف‌پذیری" به‌عنوان توانایی سیستم اقتصادی برای مقابله با بحران‌ها عنوان شده است. مکانیسم‌های کلیدی مانند هدف‌گذاری علمی، برنامه‌ریزی راهبرد، و ترکیب برنامه‌ریزی با مکانیسم‌های بازار برای دستیابی به توسعه پایدار معرفی شده‌اند [۲۹].

Kuchmak et al به بررسی مبانی اقتصادی و حقوقی امنیت اقتصادی اوکراین پرداختند و اسناد قانونی کلیدی مانند قانون اساسی اوکراین، قانون "امنیت ملی اوکراین" و راهبرد امنیت اقتصادی اوکراین تا سال ۲۰۲۵ را تحلیل می‌کند. مؤلفه‌های اصلی امنیت اقتصادی اوکراین شامل امنیت تولیدی، جمعیتی، انرژی، اقتصادی خارجی، سرمایه‌گذاری و نوآوری، کلان اقتصادی، غذایی، اجتماعی و مالی است. آنان بر اهمیت پایداری سیستم اقتصادی، استقلال اقتصادی و منافع ملی در تأمین امنیت اقتصادی تأکید کردند [۳۰].

۳- روش تحقیق

این مطالعه از نوع کاربردی بوده و مراحل انجام آن به شرح زیر است:

در مرحله نخست، شاخص‌های گوناگونی از بخش‌های مختلف شناسایی و تحلیل گردید و برخی از نقاط قوت و ضعف از این طریق شناسایی شد.

را انجام می‌دهد. این روش موجب ایجاد بهترین تصمیم در میان گزینه‌های مشتق شده خواهد شد.

وزن دهی بر اساس اثر احتمالی عوامل داخلی بر موقعیت راهبردی فعلی سیستم است که بر این اساس به هر عامل وزنی از یک (کم‌اهمیت‌ترین) تا ۵ (باهمیت‌ترین) داده می‌شود. برای تعدیل وزن‌ها از مجموع امتیازات هر یک از عوامل داخلی به مجموع وزن‌ها استفاده می‌شود. مجموع این ضریب‌ها باید برابر با یک شود.

به هر یک از عواملی که موجب موفقیت در پایداری اقتصادی در استان می‌شود، رتبه یک تا ۴ داده می‌شود. این رتبه با نظرخواهی ۳ نفر از خبرگان طرح انجام شده است. عدد ۴ نشان‌دهنده هر شاخص در وضعیت بسیار عالی، عدد ۳، از حد متوسط به بالاتر، عدد ۲، در حد متوسط و عدد یک نشان‌دهنده ضعف عامل مربوطه است.

امتیاز وزنی از ضرب وزن‌ها و رتبه‌ها به دست می‌آید که مجموع نمره‌های نهایی هر عامل محاسبه شده تا نمره نهایی وضعیت استان به دست آید. چنانچه جمع امتیاز نهایی عوامل داخلی در محدوده ۱ تا ۱/۹۹ قرار گیرد، نشان‌دهنده ضعف داخلی سیستم است. امتیازهای ۲ تا ۹۹/۲ نشان از قرارگیری سیستم در وضع متوسط دارد و امتیازهای ۳ تا ۴ بیانگر قرار گرفتن سیستم در وضعیت عالی است.

به‌منظور تدوین راهبردها، اطلاعات به‌دست‌آمده با استفاده از نرم‌افزار Excel و نیز SPSS تحلیل شده و وزن دهی گردید. همچنین برای پایایی پرسشنامه این تحقیق ابتدا پیش‌آزمون انجام و پس‌از آن، ضریب آلفای کرونباخ مورد استفاده قرار گرفته که با ضریب ۰/۸۷ درصد تأیید شد.

۴- نتایج تحقیق

۴-۱- بررسی شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی و

زیرساختی استان

۴-۱-۱- شاخص‌های عدالت اقتصادی

همان‌طور که پیش‌تر عنوان گردید در اصل عدالت اقتصادی، موضوعات رفع فقر، دسترسی به بازار، سرمایه‌گذاری دولتی و سازگاری با محیط مطرح می‌شود. جدول (۱) به بررسی شاخص‌های اصل عدالت اقتصادی می‌پردازد.

در مرحله دوم به جمع‌آوری اطلاعات از منابع مختلف و مصاحبه از خبرگان، جمع‌بندی اطلاعات به‌دست‌آمده و نقطه نظرات خبرگان و تعیین عوامل داخلی و نیز تعیین عوامل خارجی پرداخته شد. در گزینش خبرگان در مرحله نخست، از برخی از قشرهای فعال در زمینه اقتصادی چون اساتید دانشگاه، مدیران اقتصادی ادارات مدیریت و برنامه‌ریزی، اقتصاد و دارایی و فعالین حوزه اقتصاد استان (۱۵ نفر) به روش گلوله برفی استفاده گردید. در این روش اعضای آینده نمونه از طریق اعضای سابق نمونه انتخاب می‌شوند و نمونه مانند یک گلوله برفی بزرگ و بزرگ‌تر می‌شود. در مرحله دوم نیز به‌منظور وزن دهی عوامل شناسایی شده از ۳۳ نفر از فعالین حوزه اقتصاد از جمله کارشناسان بانک، بورس، اداره اقتصاد و دارایی، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان، دانشجویان رشته اقتصاد و مدیریت؛ به روش گلوله برفی؛ به وزن دهی عوامل شناسایی شده پرداختند. در این مرحله ۶۸ عامل شناسایی شد که با جمع‌بندی و بررسی کارشناسی، ۳۲ عامل؛ شامل، ۱۷ عامل داخلی و ۱۵ عامل خارجی؛ به‌عنوان عوامل اصلی در پایداری اقتصادی استان سیستان و بلوچستان نهایی شد.

در مرحله سوم ماتریس ارزیابی عوامل خارجی (EFE) و ماتریس ارزیابی عوامل داخلی (IEF) ارائه گردید.

در مرحله چهارم با استفاده از AHP، اولویت‌های نسبی هر یک از عوامل در گروه SWOT به دست می‌آمد. سپس، به‌طور کلی، رتبه وزنی هر عامل با ضرب وزن عوامل در وزن گروه برای اولویت‌بندی عوامل به‌دست‌آمده است.

مرحله پنجم ماتریس SWOT-AHP برای استان سیستان و بلوچستان تشکیل و در نهایت، با انتخاب سه نفر از افراد خبره و با بهره‌گیری از رویکرد دلفی به جمع‌بندی نظرات و استخراج راهبردهای پایداری اقتصادی پرداخته شد که در مجموع ۱۰۵ راهبرد ارائه گردید.

مرحله ششم راهبردهای مطرح‌شده، اولویت‌بندی گردید و در مرحله هفتم تفکیک راهبردها بر اساس اصول پایداری اقتصادی و اصول پدافند غیرعامل صورت پذیرفت.

روش تحلیل بکار گرفته شده SWOT-AHP بوده است. درواقع این روش با تجزیه یک مشکل پیچیده، به یک ساختار سلسله مراتبی چند سطحی از هدف، معیارها و گزینه‌ها، این کار

جدول (۱): شاخص‌های عدالت اقتصادی استان سیستان و بلوچستان: سال ۱۴۰۰

شاخص	واحد	مقدار	رتبه در میان استان‌ها
رفع فقر			
ضریب جینی	-	۰/۴۹۲۹	۷
متوسط هزینه‌های غیرخوراکی سالانه یک خانوار شهری	هزار ریال	- - -	۷
متوسط هزینه‌های غیرخوراکی سالانه یک خانوار روستایی	هزار ریال	- - -	۷
متوسط هزینه‌های خوراکی و دخانی سالانه یک خانوار شهری	هزار ریال	۲۳۲۰۶۳	۱۷
متوسط هزینه‌های خوراکی و دخانی سالانه یک خانوار روستایی	هزار ریال	- - -	۷
متوسط درآمد سالانه یک خانوار شهری	هزار ریال	- - -	۷
متوسط درآمد سالانه یک خانوار روستایی	هزار ریال	- - -	۷
نرخ مشارکت اقتصادی جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر	درصد	۳۴/۵	۷
نرخ بیکاری جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر	درصد	۹/۴	۷
نرخ بیکاری جمعیت ۱۵-۲۹ ساله	درصد	۱۵/۸	۷
دسترسی به بازار			
تعداد بازارچه‌های مرزی	-	۱۳	۱
تعداد بازارچه‌های مرزی فعال	-	۸	۱
تعداد همسایگان خارجی	-	۲	-
توزیع تعداد شهرستان	درصد	۵/۵	-
توزیع تعداد شهر	درصد	۳/۹	-
توزیع تعداد دهستان	درصد	۵/۲	-
سرمایه‌گذاری دولتی			
سهم استان‌ها از عملکرد اعتبارات هزینه‌ای (جاری) دستگاه‌های اجرایی از محل درآمد عمومی (۱۳۹۹)	درصد	۴/۲۴	۷
توزیع عملکرد اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای (عمرانی) (۱۳۹۹)	درصد	۶/۲۶	۷
میزان تحقق اعتبارات هزینه‌ای (جاری) (۱۳۹۹)	درصد	۹۳/۸۰	۷
سازگاری با محیط			
توزیع جمعیت تحت پوشش شبکه آب شهری	درصد	۹۷/۰	۷
سهم جمعیت تحت پوشش استفاده از فاضلاب شهری از جمعیت شهری	درصد	۲۳/۹	۷
سهم جمعیت روستایی بالای ۲۰ خانوار بهره‌مند از آب آشامیدنی سالم	درصد	۷۱/۱	۷
انحراف میانگین ارتفاع بارش سالانه استان از میانگین کل استان‌ها	میلی‌متر	-۲۱۴/۶	۷

مأخذ: مرکز آمار ایران

بررسی شاخص‌های حوزه فقر؛ بالاترین ضریب جینی در میان استان‌ها، کمترین هزینه غیرخوراکی بالأخص در مناطق روستایی، کمترین هزینه‌های خوراکی و دخانیات در میان استان‌ها، کمترین میزان درآمد توسط خانوار بالأخص توسط خانوار روستایی؛ همگی نشان‌دهنده عدم وجود درآمد پایدار و نیز گستردگی فقر نابرابری منطقه‌ای در این استان بوده است.

باوجود جوان بودن جمعیت و پتانسیل نیروی کار جوان و فعال، نرخ مشارکت اقتصادی جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر ۳۴ درصد و یکی از پایین‌ترین نرخ‌های مشارکت و بالاترین نرخ بیکاری جوانان در استان‌ها بوده و از این نیروی کار استفاده نشده و این مزیت در استان در جهت گسترش درآمدهای ناپایدار در استان مانند افزایش قاچاق و... استفاده گردیده است.

بر اساس جدول (۱) وجود ۱۳ بازارچه مرزی و ۸ بازارچه فعال و مرزی بودن این استان چه از لحاظ آب و نیز چه خاک و نیز

وجود تعداد بالای شهرها و دهستان در استان اگرچه مزیت بی‌شماری چه از لحاظ اقتصادی و نیز از لحاظ اجتماعی ایجاد می‌کند اما در صورت نبود نظارت و برنامه‌ریزی مناسب می‌تواند یک تهدید نیز محسوب گردد. در بررسی سرمایه‌گذاری دولتی، یکی از بالاترین بودجه‌های مصوب در میان استان‌ها در این استان تصویب شده است اما کمترین درصد تحقق بالأخص در هزینه‌های جاری نشان می‌دهد که باوجود برنامه‌ریزی دولتی بخشی از بودجه‌ها تحقق نمی‌یابد که گویای عدم نظارت کافی در این زمینه بوده است.

بر اساس جدول فوق، ۹۷ درصد از جمعیت شهری استان تحت پوشش شبکه آب شهری، حدود ۲۴ درصد تحت پوشش فاضلاب شهری و نیز ۷۱ درصد جمعیت روستایی از آب آشامیدنی سالم برخوردار است که در میان استان‌ها وضعیت مطلوبی را نشان نمی‌دهد. همچنین در کنار شاخص‌های

مطرح شده میزان بارش اندک نیز گویای بحران آبی در این استان بوده که عدم برنامه‌ریزی در این زمینه بالأخص در شرایط بحران، زمینه را برای بحران‌های دیگر فراهم خواهد کرد.

۴-۱-۲- شاخص‌های ثبات اقتصادی

جدول (۲): شاخص‌های ثبات اقتصادی استان سیستان و بلوچستان: سال ۱۴۰۰

شاخص	واحد	مقدار	رتبه در میان استان‌ها
ثبات قیمتی			
شاخص قیمت کالا و خدمات مصرفی خانوارهای شهری (۱۳۹۵=۱۰۰)	-	۳۵۸/۹	۱
شاخص قیمت کالا و خدمات مصرفی خانوارهای روستایی (۱۳۹۵=۱۰۰)	-	۳۳۶/۸	۲
شاخص قیمت کالا و خدمات مصرفی خانوارهای شهری در بخش خوراکی و آشامیدنی‌ها (۱۳۹۵=۱۰۰)	-	۴۵۰/۳	۳
کاهش آسیب‌پذیری			
سهم استان از تعداد سیلوهای دایر گندم	درصد	۰/۸۸	۳
سهم استان از ظرفیت سیلوهای دایر گندم	درصد	۰/۳۶	۳
نسبت تعداد بیمه‌شدگان اصلی و تبعی سازمان تأمین اجتماعی به کل جمعیت	درصد	۲۳/۴۹	۲
نسبت بیمه‌شدگان اصلی و تبعی سازمان بیمه سلامت	درصد	۸۱/۰۵	۱
نسبت مقدار مواد مخدر کشف‌شده به کل جمعیت	کیلوگرم به ده هزار نفر	۶۹۸/۴۹	۳
نسبت تعداد فوت‌شدگان تصادفات به کل جمعیت	تعداد به هزار نفر	۳/۵۹	۲
نسبت تعداد دستگیرشدگان جرائم واقع‌شده در حوزه استحفاظی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران به جمعیت	تعداد به صد هزار نفر	۴/۹۳	۱
تعداد مددجویان کمیته امداد	نفر	—	۱
تنوع بخشی			
سرانه تولید گوشت قرمز عرضه‌شده از کشتارگاه‌های رسمی	کیلوگرم به نفر	۱/۱۳	۲
سرانه تولید شیر (۱۳۹۹)	کیلوگرم به نفر	۳۹/۴۰	۳
سرانه تولید گوشت مرغ	کیلوگرم به نفر	۱/۵۳	۲
سرانه تولید تخم مرغ	کیلوگرم به نفر	۱/۷۶	۳
سرانه تولید آبزیان	کیلوگرم به نفر	۹۲/۳۹	۳
سهم استان در تولید گندم کشور	درصد	۱/۶۵	۳
سرمایه‌گذاری بخش خصوصی			
ارزش سرمایه‌گذاری خارجی (۱۳۹۷)	هزار دلار	—	۱
نسبت کارگاه‌های صنعتی خصوصی ده نفر کارکن و بیشتر به جمعیت	تعداد به ده هزار نفر	۱/۲۳	۳
توزیع ارزش کل معاملات بورس اوراق بهادار تهران (۱۳۹۹)	درصد	۰/۰	۳
سهم استان از حجم کل معاملات بورس اوراق بهادار تهران (۱۳۹۹)	درصد	۰/۰	۳
میزان تولید			
سهم استان از محصول ناخالص داخلی (۱۳۹۸)	درصد	۱/۳۷	۱
سهم استان از ارزش‌افزوده بخش کشاورزی (۱۳۹۸)	درصد	۳/۰۴	۱
سهم استان از ارزش‌افزوده در بخش صنعت (۱۳۹۸)	درصد	۰/۹۵	۳
سهم استان از ارزش‌افزوده در بخش معدن (۱۳۹۸)	درصد	۰/۰۳	۳
نسبت تعداد کارگاه‌های صنعتی ده نفر کارکن و بیشتر به کل جمعیت (۱۳۹۹)	تعداد به ده هزار نفر	۱/۲۵	۳
نسبت تعداد شاغلان کارگاه‌های صنعتی ده نفر کارکن و بیشتر به کل جمعیت (۱۳۹۹)	تعداد به هزار نفر	۳/۶۶	۲
سرانه ارزش‌افزوده فعالیت صنعتی کارگاه‌های صنعتی دارای ده نفر کارکن و بیشتر (۱۳۹۹)	میلیون ریال به نفر	۶/۰۰	۲
تعداد شرکت‌های تعاونی صنعتی تحت پوشش وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی به کل جمعیت	تعداد به صد هزار نفر	۷/۶۵	۳
سرانه ارزش تولیدات معادن در حال بهره‌برداری (۱۳۹۹)	میلیون ریال به نفر	۱/۸۳	۳
سهم استان از شاغلان معادن در حال بهره‌برداری (۱۳۹۹)	درصد	۲/۰۳	۱
سهم استان از ارزش تولیدات معادن در حال بهره‌برداری (۱۳۹۹)	درصد	۰/۳۷	۱

مأخذ: مرکز آمار ایران

و بیشتر به کل جمعیت، نسبت تعداد شاغلان کارگاه‌های صنعتی ده نفر کارکن و بیشتر به کل جمعیت و سرانه ارزش افزوده فعالیت صنعتی کارگاه‌های صنعتی دارای ده نفر کارکن و بیشتر در استان نشان از آن دارد که بخش صنعت استان نیازمند توجه ویژه داشته و استراتژی‌های توسعه‌ی صنعتی باید در قالب ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های واقعی استان برنامه‌ریزی شود. به‌رغم وجود پتانسیل‌های فراوان و جذاب در بخش معادن استان، سهم استان از ارزش تولیدات معادن در حال بهره‌برداری بسیار ناچیز بوده است. سهم استان از شاغلان معادن در حال بهره‌برداری باوجود ظرفیت بالقوه معدن در استان نیز اندک بوده است. عدم توسعه بخش معدن، یکی از مسائل اساسی استان است که در صورت به‌کارگیری تمهیدات لازم می‌تواند ارزش افزوده و اشتغال قابل توجهی را برای استان به همراه داشته باشد. توسعه بخش معدن، در کنار توسعه و تسهیل مبادلات تجاری از مرزهای استان، می‌تواند دو موتور رشد اقتصادی در استان باشند.

۴-۱-۳- شاخص‌های رفاه اقتصادی

یکی از مباحث رفاه اقتصادی، کارایی، بهره‌وری و دسترسی به خدمات است. در جدول (۳) شاخص‌های مرتبط با اصل رفاه اقتصادی ارائه گردیده است.

در این مرحله عوامل مؤثر در برنامه‌ریزی‌ها به تفکیک نقاط ضعف (W)، قوت (S)، فرصت‌ها (O) و تهدیدها (T) در یک ماتریس مجزا به نسبت تأثیرگذاری آن‌ها اولویت‌بندی می‌گردد. در جدول (۳)، ۳ اولویت نخست استان در زمینه پایداری اقتصادی در زمان بحران شناسایی گردید.

بررسی شاخص‌های قیمتی در این استان نشان می‌دهد که قیمت‌ها به نسبت سایر استان‌ها در وضعیت مناسب‌تری قرار دارد که می‌تواند به علت وجود بازارها و بازارچه‌های محلی و مرزی باشد. بررسی سیلوها و ظرفیت آن‌ها در جهت بررسی میزان آسیب‌پذیری استان، نشان‌دهنده، لزوم ایجاد سیلوهای گندم و افزایش ظرفیت آن‌ها و نیز واردات گندم در جهت ذخیره گندم و توزیع آن در سراسر استان است. در بررسی وضعیت بیمه‌ای نیروی کار نیز می‌توان عنوان کرد که ۲۲ درصد از جمعیت این استان دارای بیمه تأمین اجتماعی هستند و اکثر جمعیت استان تحت پوشش بیمه سلامت قرار گرفته‌اند.

همان‌طور که در جدول (۳) ارائه شده است، سرانه تولید گوشت قرمز، گوشت مرغ، تخم‌مرغ و شیر در استان نسبت به استان‌های دیگر وضعیت خوبی ندارد و با توجه به رتبه آن‌ها در بین استان‌ها، نشان‌دهنده این است که این استان جزء واردکننده این اقلام خواهد بود. بنابراین برنامه‌ریزی برای تأمین این اقلام بسیار ضروری است. سرانه تولید آبزیان و رتبه ۲ این شاخص در میان استان‌ها نشان می‌دهد که استان سیستان و بلوچستان، در این حوزه دارای مزیت نسبی است و با توجه به شاخص تعداد شاغلان در این بخش، می‌تواند از نظر اشتغال‌زایی بیش از این موردتوجه قرار گیرد.

شاخص‌های سرمایه‌گذاری خصوصی نشان از عدم توجه سرمایه‌گذاران بخش خصوصی؛ با توجه به ظرفیت بشمار آن در این استان دارد. با توجه به جدول فوق، شاخص‌های صنعتی و اقتصادی چون تولید ناخالص داخلی استان، ارزش افزوده بخش‌های مختلف، نسبت تعداد کارگاه‌های صنعتی ده نفر کارکن

جدول (۳): شاخص‌های رفاه اقتصادی استان سیستان و بلوچستان: سال ۱۴۰۰

شاخص	واحد	مقدار	رتبه در میان استان‌ها
کارایی			
نسبت تعداد شرکت‌های تعاونی کشاورزی تحت پوشش سازمان مرکزی تعاونی روستایی به کل جمعیت روستایی	تعداد به صد هزار نفر	۲/۰۵	۱۱
نسبت شرکت‌های تعاونی روستایی به ازای هر ده هزار نفر جمعیت روستایی	تعداد به ازای هر ده هزار نفر	۰/۳۷	۱۰
بهره‌وری			
نسبت دانش‌آموز به معلم	نفر	۱۰	۱۰
نسبت دانش‌آموزان دختر در استان‌ها	درصد	۴۷/۸	۱۱
نسبت دانش‌آموزان ابتدایی به کل دانش‌آموزان	درصد	۶۶/۶	۱۰
نسبت دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه به کل دانش‌آموزان	درصد	۱۲/۹	۱۰
نسبت دانش‌آموزان روستایی از کل دانش‌آموزان	درصد	۵۰/۰	۱۰
پوشش واقعی تحصیلی در مقطع ابتدایی	درصد	۹۱/۶	۱۰

جدول (۳): شاخص‌های رفاه اقتصادی استان سیستان و بلوچستان: سال ۱۴۰۰

شاخص	واحد	مقدار	رتبه در میان استان‌ها
پوشش واقعی تحصیلی دوره اول متوسطه	درصد	۶۷/۴	۱
پوشش واقعی تحصیلی دوره دوم متوسطه	درصد	۵۰/۶	۱
نرخ ارتقاء دوره ابتدایی	درصد	۸۵/۰	۳۱
نرخ ارتقاء دوره اول متوسطه	درصد	۸۶/۶	۳۱
نرخ ارتقاء دوره دوم متوسطه	درصد	۹۵/۸	۳۱
نرخ ترک تحصیل دوره ابتدایی	درصد	۳/۲۷	۱
نرخ ترک تحصیل دوره اول متوسطه	درصد	۹/۱۵	۱
نرخ ترک تحصیل دوره دوم متوسطه	درصد	۴/۲۴	۱
نسبت تعداد دانشجویان آموزش عالی به جمعیت	دانشجو به هزار نفر	۱	۱
دسترسی به خدمات			
تراکم کل راه‌های تحت حوزه استحفاظی وزارت راه و شهرسازی (۱۳۹۹)	کیلومتر به صد کیلومترمربع	۷/۲۴	۱
تراکم بزرگراه‌های تحت حوزه استحفاظی وزارت راه و شهرسازی (۱۳۹۹)	کیلومتر به هزار کیلومترمربع	۱/۶۷	۱
تراکم آزادراه‌های تحت حوزه استحفاظی وزارت راه و شهرسازی (۱۳۹۹)	کیلومتر به هزار کیلومترمربع	۰/۰۰	۱
تراکم راه‌های اصلی تحت حوزه استحفاظی وزارت راه و شهرسازی به مساحت استان	کیلومتر به هزار کیلومترمربع	۱۰/۱۱	۱
تراکم راه‌های فرعی تحت حوزه استحفاظی وزارت راه و شهرسازی به مساحت استان	کیلومتر به هزار کیلومترمربع	۱۹/۰۷	۱
تراکم راه‌های بین‌شهری تحت حوزه استحفاظی وزارت راه و شهرسازی درصد کیلومترمربع مساحت استان	کیلومتر به صد کیلومترمربع	۳/۰۸	۱
نسبت راه‌های روستایی نسبت به کل راه‌های استان	درصد	۵۷/۴۱	۱
نسبت راه‌های روستایی آسفالت به جمع کل راه‌های استان	درصد	۳۹/۵۴	۱
نسبت راه‌های روستایی شوسه به جمع کل راه‌های استان	درصد	۱۷/۸۷	۱
سهم استان از تعداد نقاط و مقاطع پرحادثه اصلاح‌شده در جاده‌های کشور	درصد	۳/۰۵	۱
سهم استان از میزان ترانزیت جاده‌ای کالا	درصد	۲/۴۵	۱
ضریب نفوذ تلفن ثابت	درصد	۱۲/۸۲	۱
ضریب نفوذ تلفن همراه	درصد	۱۳۳/۷۴	۱
ضریب نفوذ اینترنت	درصد	۷۰/۹	۱
نسبت تعداد بیمارستان فعال به صد هزار نفر جمعیت	تعداد به صد هزار نفر	۰/۹۱	۱
نسبت تعداد تخت‌های فعال بخش‌های بیمارستانی به ده هزار نفر جمعیت	تعداد به ده هزار نفر	۱۲/۴	۱
نسبت تعداد مراکز ارائه‌دهنده مراقبت‌های اولیه بهداشتی به صد هزار نفر جمعیت	تعداد به صد هزار نفر	۴۸/۵	۱
نسبت تعداد مراکز بهداشتی و درمانی روستایی به ده هزار نفر جمعیت روستایی	تعداد به ده هزار نفر	۱/۲۶	۱
نسبت تعداد خانه‌های بهداشت فعال روستاها به ده هزار نفر جمعیت روستایی	تعداد به ده هزار نفر	۶/۸۲	۱
نسبت تعداد داروخانه‌ها به ده هزار نفر جمعیت	تعداد به ده هزار نفر	۰/۸۷	۱
نسبت تعداد پایگاه‌های اورژانس پیش بیمارستانی ۱۱۵ به مساحت استان	تعداد در هزار کیلومترمربع	۰/۹۶	۱

مأخذ: مرکز آمار ایران

با توجه به جدول فوق یکی از موارد بررسی کارایی در مبحث رفاه اقتصادی وجود و فعال‌سازی شرکت‌های تعاونی در استان است. رتبه استان از لحاظ تعاونی کشاورزی و تعاونی روستایی در میان استان‌ها رتبه ۳۱ است که در این زمینه نیازمند سیاست‌گذاری

درست در جهت افزایش و فعال‌سازی تعاونی‌ها به‌منظور حمایت از کسب‌وکارها در روستاها است. همان‌طور که در جدول فوق مشاهده می‌گردد، از مباحث بررسی بهره‌وری شاخص‌های حوزه آموزش است. بررسی

این در دستور کار قرار گیرد. با توجه به سهم استان از میزان ترانزیت جاده‌ای کالا؛ می‌توان بیان کرد که اتصال شمال به جنوب سیستان و بلوچستان، از آن زیرساخت‌های ارتباطی است که می‌تواند باعث افزایش تجارت و ترانزیت، به‌عنوان دو محور توسعه در استان شود زیرا ظرفیت مرز با کمک این راه‌ها قابلیت‌های اقتصادی بسیاری در بازرگانی ملی و ترانزیت خارجی ایجاد می‌کند. علاوه بر آن سیستان و بلوچستان برای توسعه و رفاه مردم بالأخص در زمان بحران نیازمند ایجاد و آماده‌سازی زیرساخت‌های حمل‌ونقل بوده است.

با توجه به جدول فوق، ضریب نفوذ تلفن ثابت و همراه و نیز ضریب نفوذ اینترنت نشان از نبود ظرفیت و زیرساخت‌های ارتباطی مناسب بالأخص در زمان بحران دارد. بی‌شک، دسترسی به زیرساخت‌های ارتباطی چون اینترنت در ارتقاء مقوله‌های سلامت، تجارت، آموزش، فرهنگی و ارتباطات اجتماعی اثرگذار است. امروزه افزایش اشتغال و تنوع زایی آن در روستاها و کسب درآمد از این طرق بدون دسترسی زیرساخت‌های ارتباطی چون اینترنت بسیار دشوار می‌نماید.

از لحاظ شاخص‌های مرتبط با حوزه‌ی بهداشت، استان سیستان و بلوچستان، در میان استان‌های کشور از رتبه مطلوبی برخوردار نیست. اگرچه در سال‌های اخیر تلاش‌های زیادی برای افزایش امکانات بهداشتی و درمانی استان صورت گرفته، اما با بررسی برخی شاخص‌های حوزه بهداشت چون؛ شاخص نسبت تعداد بیمارستان فعال، تخت‌های بیمارستانی، تعداد مراکز ارائه‌دهنده مراقبت‌های اولیه بهداشتی، تعداد داروخانه‌ها و اورژانس‌ها، هنوز استان وضعیت نامناسبی دارد و با کمبود خدمات در این زمینه روبه‌روست. بالأخص در زمان بحران این کمبودها به‌ویژه در حوزه بهداشت بیشتر نمود پیدا می‌کند.

به‌طورکلی با بررسی شاخص‌های پایداری اقتصادی، سیستان و بلوچستان استانی است با مسائل درهم‌تنیده و به هم مرتبط که به‌مرورزمان چرخه توسعه‌نیافتگی استان را تقویت کرده و درواقع بحران‌های کوچک را تبدیل به بحران‌های بزرگ کرده و مدیریت آن را دشوار می‌نماید. از همین رو، حل مسائل استان از یک‌سو نیازمند همتی درونی در استان و نیز سیاست‌گذاری‌های آگاهانه و مستمر در سطح کلان کشور است.

۴-۲- بررسی SWOT-AHP

پس از بررسی عوامل درونی مؤثر بر پایداری اقتصادی که شامل عوامل قوت و ضعف بوده، ۱۷ عامل درونی شامل ۷ عامل قوت و ۱۰ عامل ضعف از طریق مصاحبه‌ها و جلسات شناسایی شد.

شاخص‌های این حوزه چون شاخص نسبت دانش‌آموز به معلم، پوشش واقعی تحصیلی و نرخ ارتقاء و نرخ ترک تحصیل نشان‌دهنده کمبود معلم، کمبود مدرسه و فضای آموزشی و نبود زیرساخت‌ها و امکانات آموزشی به‌ویژه در مناطق دورافتاده کمتر برخوردار و کم‌اهمیت بودن مقوله آموزش در رفتارهای خانوارها است. ضعف برنامه‌ریزی و در اولویت قرار نگرفتن مناطق محروم استان در تخصیص منابع، موجب شده، امکانات و فضاهای آموزشی کافی برای دانش‌آموزان در دسترس نباشد. ضعف نظام آموزش، در مقاطع تحصیلی آموزش عالی نیز خود را نمایان ساخته است. نسبت تعداد دانشجویان آموزش عالی به جمعیت ۲۷ نفر است. به‌عبارت‌دیگر از هر ۱۰۰۰ نفر جمعیت ۲۷ نفر آنان دارای تحصیلات عالی هستند که در این نسبت در میان استان‌ها رتبه ۲۹ به خود اختصاص داده است. کمبود نیروی متخصص و کارآمد که می‌تواند ناشی از پایین بودن این شاخص و ضعف نظام آموزشی باشد، ضعف مدیریتی و تصمیم‌گیری را نیز به دنبال خواهد داشت.

یکی از مباحث دسترسی به خدمات مباحث راهداری و امنیت آن است. همان‌طور که در جدول (۳) مشاهده می‌گردد، استان سیستان و بلوچستان از نظر تراکم انواع راه‌های تحت حوزه استحفاظی وزارت راه و شهرسازی در میان استان‌ها رتبه مطلوبی ندارد، بالأخص در حوزه بزرگراه‌ها که باوجودی که پهناترین استان کشور است اما کمترین طول بزرگراه را دارا است (رتبه ۳۱ در میان استان‌ها). این در حالی است که از لحاظ کریدورهای اصلی تجارت جهانی در این استان، ضرورت وجود راه‌های ارتباطی استاندارد را در این پهنه جغرافیایی جنوب شرق کشور دوچندان می‌کند. همچنین، با عنایت به شاخص سهم استان از جمع راه‌ها و نیز وسعت بالای استان و جمعیت بالای روستایی در آن، ارتباط و دسترسی به روستاها بالأخص در زمان بحران و تأمین نیازهای اولیه آنان، از طریق راه‌ها امکان‌پذیر است. عدم توسعه راه‌های استانی، دسترسی به آن‌ها را دشوار و مدیریت روستاییان را بالأخص در زمان بحران سخت می‌نماید.

در بررسی میزان امنیت و حوادث جاده‌ای، شاخص سهم استان از تعداد نقاط و مقاطع پرحادثه اصلاح‌شده در جاده‌های کشور و تعداد فوت‌شدگان تصادفات جاده‌ای به کل جمعیت وضعیت مطلوبی را در میان استان‌ها نشان نداده است. به‌منظور بازدارندگی، شناسایی و همچنین ارتقاء ایمنی، تردد و کاهش تصادفات و فوتی‌های جاده‌ای، کنترل و نظارت بر تردد وسایل نقلیه عمومی توسط نهادهای دولتی و امنیتی می‌بایست بیش از

استان، مجموعه فرصت‌ها و تهدیدهای موجود و مؤثر بر پایداری اقتصادی این استان، شناسایی گردید. به‌طور کلی ۱۵ عامل در این بخش شناسایی شد که از این بین، ۶ عامل، مربوط به معیار فرصت و ۹ عامل مربوط به معیار تهدید است.

بنا به نتایج به‌دست‌آمده، اصلی‌ترین عامل فرصت شامل «داشتن موقعیت راهبردی بازرگانی و ترانزیتی (وجود بندر چابهار، واقع‌شدن بین سه قاره‌ی اروپا، آسیا و آفریقا و...)» با وزن نهایی ۰/۷۸۱ و مهم‌ترین عامل تهدید، عامل «عدم موفقیت در ترمیم شکاف قومی و مذهبی» با وزن نهایی ۰/۴۱۸ دارای بالاترین اولویت در بخش تهدیدها شناسایی گردید.

طبق نتایج به‌دست‌آمده، عامل «ارتباط خوب بین نسلی و تبعیت از بزرگان و ریش‌سفیدان توسط جوانان در هنگام بحران» و «پتانسیل بالا در اشتغال‌زایی و رونق مناطق به دلیل دارا بودن جاذبه‌های دریا و کویر، تولید میوه‌های گرمسیری و وجود معادن و...» با بالاترین اولویت در بخش قوت و عامل «سطح پایین بهداشت، زیرساخت‌ها، امکانات و نیروهای بهداشتی و درمانی و وابسته بودن مراکز درمانی به مرکز از نظر تجهیزات و نیروی انسانی متخصص» با وزن نهایی ۰/۴۰ با اولویت اول در بخش نقاط ضعف استان شناسایی شد.

همچنین، بر اساس مطالعات انجام‌شده و بررسی وضعیت پیرامون

جدول (۴): اولویت‌بندی عوامل داخلی و خارجی پایداری اقتصادی در زمان بحران در استان سیستان و بلوچستان

ردیف	اولویت‌بندی عوامل داخلی		اولویت‌بندی عوامل خارجی	
	قوت	ضعف	فرصت	تهدید
۱	- ارتباط خوب بین نسلی و تبعیت از بزرگان و ریش‌سفیدان توسط جوانان در هنگام بحران - پتانسیل بالا در اشتغال‌زایی و رونق مناطق به دلیل دارا بودن جاذبه‌های دریا و کویر تولید، میوه‌های گرمسیری و وجود معادن و...	سطح پایین بهداشت، زیرساخت‌ها، امکانات و نیروهای بهداشتی و درمانی و وابسته بودن مراکز درمانی به مرکز از نظر تجهیزات و نیروی انسانی متخصص	داشتن موقعیت راهبردی بازرگانی و ترانزیتی (وجود بندر چابهار و واقع‌شدن بین سه قاره‌ی اروپا، آسیا و آفریقا و...)	عدم موفقیت در ترمیم شکاف قومی و مذهبی
۲	تاب‌آوری بالای اقتصادی و اجتماعی مردم منطقه	- عدم تامین آب شرب و کشاورزی پایدار در استان و محروم شدن از حق آبه بین‌المللی - کمبود زیرساخت‌های محیطی - کالبدی (جاده، ریلی، فیبر نوری، بزرگراه‌ها، تأمین و توزیع انرژی و...)	استثنا بودن بندر راهبرد چابهار در تحریم‌های جهانی	ضعف نظارت بر پروژه‌های زیر ساختی توسط نهادهای ذیربط
۳	نیروی کار ارزان و فراوان و جوان	عدم سرمایه‌گذاری کلان صنعتی و غیرصنعتی در استان به دلیل احساس عدم امنیت و عدم بهره‌گیری از سیاست‌های تشویقی کافی	همجواری و تعامل با کشورهای حوزه خلیج فارس و دریای عمان، افغانستان و پاکستان	خشکسالی‌های پی در پی

• استفاده از پتانسیل بالا در اشتغال‌زایی و رونق مناطق به دلیل دارا بودن جاذبه‌های دریا و کویر، تولید میوه‌های گرمسیری و وجود معادن و...

• ارتقاء سطح بهداشت، زیرساخت‌ها، امکانات و نیروهای بهداشتی و درمانی

• ترمیم شکاف قومی و مذهبی
به طور کلی به منظور پایداری اقتصادی، اولویت‌بندی عوامل داخلی و خارجی ضروری است. عوامل قوت مانند ارتباط بین نسلی و تاب‌آوری اقتصادی، و عوامل فرصت مانند موقعیت

همانطور که در جدول فوق مشاهده می‌شود، عوامل اصلی اولویت‌دار در استان سیستان و بلوچستان در ۴ عامل قوت، ضعف، تهدید و فرصت ارائه گردیده است. ۵ عامل با اولویت نخست استان؛ که دارای بالاترین وزن نهایی هستند؛ و می‌بایست به منظور پایداری اقتصادی مدنظر قرار گیرد، عبارت‌اند از:

• استفاده از فرصت موقعیت راهبردی بازرگانی و ترانزیتی (وجود بندر چابهار، و واقع‌شدن بین سه قاره‌ی اروپا، آسیا و آفریقا و...)
• استفاده از مزیت ارتباط خوب بین‌نسلی و تبعیت از بزرگان و ریش‌سفیدان توسط جوانان در هنگام بحران

فرصت و تهدید به ترتیب برابر با ۲/۹۷، ۲/۸۰، ۳/۲۴، ۲/۸۸ است. بنابراین وزن فرصت‌های استان در زمینه پایداری اقتصادی بیشتر از عوامل دیگر است که می‌بایست راهبردهای آن مورد توجه بیشتری قرار گیرند. اصلی‌ترین عامل فرصت در شرایط بحرانی استان سیستان و بلوچستان شامل «داشتن موقعیت راهبردی بازرگانی و ترانزیتی (وجود بندر چابهار و واقع شدن بین سه قاره اروپا، آسیا و آفریقا و...)» با وزن نهایی ۰/۷۸۱ به‌دست‌آمده است.

راهبردی چابهار، باید مورد توجه قرار گیرند. در عین حال، رفع ضعف‌های زیرساختی و بهداشتی و تامین آب پایدار از اولویت‌های مهم هستند.

در شکل (۲) موقعیت عوامل چهارگانه تحلیل راهبردی پایداری اقتصادی در استان سیستان و بلوچستان بر اساس وزن معیارهای قوت، ضعف، فرصت و تهدید، نمایش داده شده است. طبق نتایج به‌دست‌آمده حاصل از تحلیل AHP، وزن کل معیار قوت، ضعف،

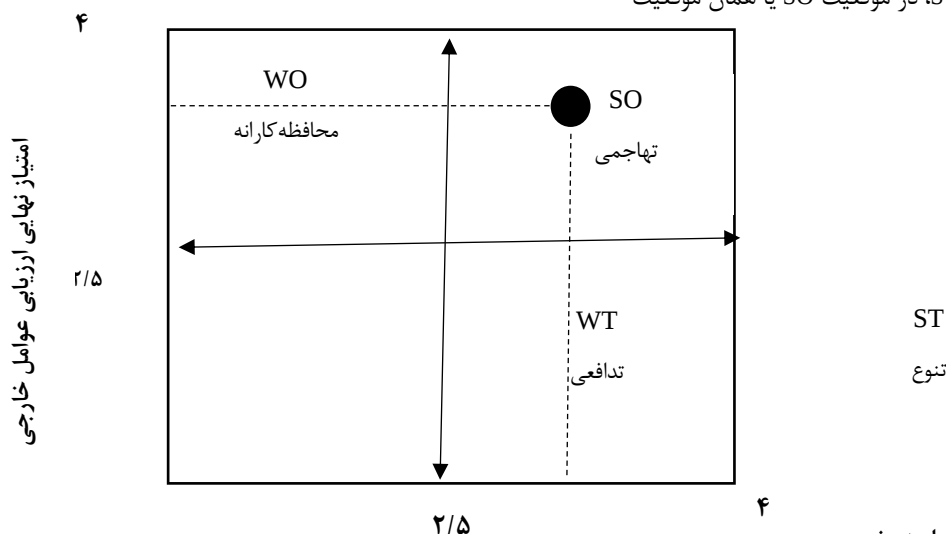

شکل (۲): عوامل چهارگانه قوت، ضعف، فرصت و تهدید مؤثر بر پایداری اقتصادی استان و بلوچستان

۴-۲-۱- موقعیت راهبردی استان سیستان و بلوچستان

راهبردی تهاجمی (شکل ۳) تعیین شد. بنابراین با توجه به نتایج به‌دست‌آمده، وضعیت پایداری اقتصادی در استان سیستان و بلوچستان در موقعیت تهاجمی (SO) قرار دارد و می‌بایست در استان سیستان و بلوچستان، با بهره‌گیری از نقاط قوت از فرصت‌ها بهره‌برداری شده تا بتوان در امر پایداری اقتصادی در بحران به رشد و شکوفایی و توسعه امنیت منطقه‌ای دست‌یافت.

در چهارچوب تحلیل راهبردی SWOT-AHP، اوزان محیطی درونی (Internal Factors) و بیرونی (External Factors) و اثر بر پایداری اقتصادی استان سیستان و بلوچستان تعیین و بر اساس آن موقعیت راهبردی استان مشخص شد. طبق محاسبات، وزن محیط درونی ۲/۸۹ و وزن محیط بیرونی ۳/۰۲ تعیین شد. با ترسیم نقطه تلاقی این مشخصات بر روی محورهای درونی و بیرونی نمودار موقعیت راهبردی SWOT، در موقعیت SO یا همان موقعیت

شکل (۳): نمودار موقعیت راهبردی استان سیستان و بلوچستان

پس از معین شدن رویکرد و جهت حرکت راهبردها از طریق ماتریس SPACE، گزینه‌های راهبردی ارائه می‌گردد.

۳-۴- تدوین راهبردهای پایداری اقتصادی در قالب

ویژگی‌های پدافند غیرعامل

با توجه به مباحث ذکرشده، اصول پدافند غیرعامل می‌توانند موجب پایداری اقتصادی شوند. اصول پدافند غیرعامل شامل افزایش بازدارندگی، کاهش آسیب‌پذیری، تنوع‌بخشی، ارتقاء پایداری ملی و تسهیل مدیریت بحران است. همان‌طور که پیش‌تر ذکرشده است، این اصول با اصول پایداری اقتصادی منطبق دانست. جدول (۵) راهبردهای پایداری اقتصادی را در قالب اصل عدالت اقتصادی و اصل پدافند غیرعامل نشان می‌دهد. راهبردهای شناسایی‌شده بر اساس مصاحبه با خبرگان، با تداخل هر یک از

عوامل قوت، ضعف، تهدید و فرصت بر یکدیگر و تدوین راهبردهای مختلف رقابتی /تهاجمی (SO)، تنوع (ST)، بازنگری (WO) و بالاخره راهبردهای تدافعی (WT) و نیز بر اساس ارزیابی شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی و زیرساختی به‌دست‌آمده‌اند.

همان‌طور که در جدول ذیل مشاهده می‌شود، اصول عدالت اقتصادی، شامل رفع فقر، دسترسی به بازار، سرمایه‌گذاری دولتی و سازگاری با محیط می‌شود که منطبق با اصول افزایش بازدارندگی و کاهش آسیب‌پذیری پدافند غیرعامل است. در جدول زیر، راهبردهای عدالت اقتصادی شناسایی‌شده که به‌طورکلی ۳۵ راهبرد در اصل عدالت اقتصادی موردبحث قرارگرفته که این راهبردها در جدول (۵) ارائه شده است.

جدول (۵): راهبردهای پایداری اقتصادی: اصل عدالت اقتصادی

ردیف	مؤلفه‌های عدالت اقتصادی	مرجع		راهبردهای پایداری اقتصادی	اصول پدافند غیرعامل
		مجلس شورای اسلامی	قانون اساسی		
۱	رفع فقر	✓		شناسایی مزیت هر منطقه در اشتغال‌زایی	افزایش بازدارندگی
۲		✓		شناسایی تنوع اشتغال در مناطق به‌منظور مقابله با بحران کشاورزی در زمان خشک‌سالی‌ها	
۳		✓		تدوین برنامه اشتغال به‌منظور جلوگیری از مهاجرت نیروهای جوان	
۴			✓	تقویت حاشیه‌نشین‌ها و ایجاد اشتغال در زمینه کسب‌وکارهای خرد از طریق ایجاد بازار برای محصولات تولیدی آنان	
۵		✓		تدوین بسته‌های حمایتی از سوی نهادهای سیاست‌گذار بر مبنای نیازمندی طبقات و مناطق	
۶		✓		بالا بردن تخصص و مهارت نیروی کار موجود در نواحی حاشیه‌ی شهری، از طریق آموزش‌های رسمی و فنی و حرفه‌ای و بالا بردن سطح تحصیلات و مهارت جوانان	
۷		✓		شناختن اولویت‌های گروه‌های فقیر و کم‌درآمد استان در مناطق حاشیه‌نشین و روستاها در نظام برنامه‌ریزی کشور با تأمین اعتبار مالی و پرداخت تسهیلات و وام برای بهسازی و نوسازی واحدهای مسکونی‌شان و ایجاد اشتغال آنان	
۸	دسترسی به بازار	✓		افزایش تعاونی‌های روستایی کشاورزی و صنعتی و نظارت بر آنها	افزایش بازدارندگی
۹		✓		توسعه حوزه عمل بازارچه‌های مرزی و ویژه مناطق اقتصادی با مدنظر قرار دادن تأمین نیازهای اولیه در زمان بحران	
۱۰		✓		ایجاد و افتتاح مرزهای رسمی و بازارچه‌های مرزی بیشتر به‌منظور تسهیل در امر تجارت، بازرگانی و صادرات	
۱۱		✓		حذف تعیین کشوری فهرست کالاهای وارداتی و تعیین فهرست کالاهای به‌صورت منطقه‌ای، با توجه به متفاوت بودن نیازهای هر استان و منطقه،	
۱۲		✓		بازبینی محدودیت سقف مبادلات مرزی در بازارچه‌های مشترک مرزی نسبت به بازارچه‌های متفاوت	
۱۳		✓		شناسایی و افزایش جاذبه‌های مرزها و توسعه بازارچه‌های مرزی به‌منظور جلوگیری از مهاجرت مرزنشینان	
۱۴		✓		ایجاد پنجره واحد تجاری در گمرکات استان به‌منظور تسریع روند واردات کالاهای اساسی	
۱۵		✓		ایجاد زیرساخت‌ها و امکانات ضروری جهت بهره‌برداری بیشتر از مرزهای رسمی و	

جدول (۵): راهبردهای پایداری اقتصادی: اصل عدالت اقتصادی

	بازارچه‌های مرزی موجود				
	توسعه خطوط راه‌آهن در استان بالأخص توسعه خطوط راه‌آهن از چابهار به سایر شهرستان‌های استان با نظارت واحدهای حاکمیتی و امنیتی	✓	✓	۱۶	
	عضویت و عقد پیمان با کشورهای همسایه در حوزه تأمین نیازهای اولیه از جمله مواد غذایی و مواد مصرفی در زمان بحران		✓	۱۷	
	تدوین راهبردهایی جهت استفاده از مزیت خارج از تحریم بودن بندر چابهار به‌منظور عرضه محصولات داخل استان قبل از بحران و واردات نیازهای اساسی بعد از بحران		✓	۱۸	
افزایش بازدارندگی	تقسیم عادلانه بودجه‌های کلان اختصاص‌یافته به مناطق کمتر توسعه‌یافته در استان بر اساس پتانسیل هر منطقه در استان و نظارت بر اجرای دقیق توسط بخش خصوصی		✓	۱۹	
	اعطای تسهیلات دولتی جهت توسعه، تجهیز و نوسازی ناوگان جاده‌ای		✓	۲۰	سرمایه‌گذاری دولتی
	توزیع بودجه به پروژه‌های زیرساختی نیمه کاره		✓	۲۱	
	افزایش بودجه عمرانی و اولویت‌بندی و نظارت بر اجرای پروژه‌های عمرانی تا حل مشکلات استان و تناسب بودجه مصوب و بودجه عملیاتی در استان	✓		۲۲	
کاهش آسیب‌پذیری	چانه‌زنی‌های دیپلماسی و پیگیری و همکاری با کشورهای همسایه در تأمین حق آب به تالاب‌ها		✓	۲۳	
	استفاده از انرژی‌های نو و پاک خورشیدی و بادی برای ایجاد زیرساخت‌های فیزیکی لازم در روستاها، با توجه به پراکندگی روستاها از یکدیگر و همچنین پتانسیل بالای طبیعی استان در زمینه انرژی‌های نو با حمایت دولت (در همین زمینه، تهیه نقشه راه توسعه انرژی‌های نو و پاک باید در دستور کار قرار گیرد).		✓	۲۴	
	مدیریت مصرف آب در شرایط بحران با ساخت مخزن آب با مشارکت جامعه محلی در مناطقی که با کمبود آب مواجه‌اند.		✓	۲۵	
	تأمین آب از منابع پایدار شامل انتقال از دریای عمان و منابع آب زیرزمینی دشت تهلان		✓	۲۶	
	ذخیره‌سازی آب‌های حاصل از سیلاب		✓	۲۷	
	حفر چاه‌های عمیق ژرف به تعداد فراوان جهت تأمین آب شرب از منابع تجدید پذیر رودخانه‌های زیرزمینی و احداث آب‌شیرین‌کن		✓	۲۸	سازگاری با محیط
	جلوگیری از تبخیر و رسوب‌گذاری چاه نیمه‌ها با ایجاد سایه بر روی چاه نیمه‌ها از طریق پنل‌های خورشیدی شناور بر روی آب		✓	۲۹	
	افزایش بودجه عمرانی برای رفع خشک‌سالی و کمبود آب و نظارت بر اجرای آن تا رفع حل مشکلات مربوط به آب		✓	۳۰	
	آموزش و ارائه تسهیلات به کشاورزان در جهت تغییر الگوی کشت و جایگزینی محصولات پرآب با محصولات کم‌آب که نیاز به آب کمتری دارند.		✓	۳۱	
	کاشت سریع گونه‌های گیاهی مقاوم به کم‌آبی و سریع‌الرشد یا کشت گیاهانی که مانع فرسایش خاک می‌شوند در مناطقی که در جهت فرسایش خاک قراردارند.		✓	۳۲	
	پایش و شستشوی شبکه توزیع آب در شهرها و روستاها	✓		۳۳	
	بهره‌مندی از سازوکار مناسب توسعه فرهنگ صرفه‌جویی و مصرف بهینه در تأمین نیازهای پایه‌ای و اساسی	✓		۳۴	
	پایاده‌سازی الگوی مناسب و متوازن مصرف آب و اقلام اساسی در استان	✓		۳۵	

جاذبه‌های اشتغال‌زای استان و همچنین نیروی کار ارزان و فراوان و سازگاری با محیط به‌منظور تأمین آب و مبارزه با خشک‌سالی است. بنابراین با توجه مباحث ذکرشده راهبرد افزایش بازدارندگی در اصول پدافند غیرعامل به‌منظور پایداری اقتصادی استان سیستان و بلوچستان در اولویت هستند.

به‌طورکلی از میان مباحث مطرح‌شده در ارائه راهبردهای عدالت اقتصادی، راهبردهای دسترسی به بازار به‌منظور استفاده از فرصت گمرکات، بندر چابهار و بازارچه‌های مرزی در اولویت برنامه‌ریزی موضوع عدالت اقتصادی قرار می‌گیرند. اولویت‌های بعدی عدالت اقتصادی، رفع فقر به‌منظور ایجاد اشتغال با استفاده از مزیت‌ها و

در جدول (۶)، اصل ثبات اقتصادی از اصول پایداری اقتصادی بخش خصوصی و افزایش تولید که با اصول کاهش آسیب پذیری و مورد بحث قرار گرفته است. اصل ثبات اقتصادی شامل ثبات قیمت ها، کاهش آسیب پذیری، تنوع اقتصادی، سرمایه گذاری در اصل ثبات اقتصادی مورد بحث قرار گرفته است

جدول (۶): راهبردهای پایداری اقتصادی: اصل ثبات اقتصادی

ردیف	مؤلفه های عدالت اقتصادی	مرجع		راهنمای پایداری اقتصادی	اصول پدافند غیرعامل
		تجزیه و تحلیل	SWOT		
۱	ثبات قیمتی		✓	تدوین دستورالعمل حمایت از بخش خصوصی توسط دولت در راستای کاهش نوسانات قیمت و تأمین مواد اولیه اساسی در زمان بحران	کاهش آسیب پذیری
۲			✓	نظارت بر نحوه توزیع کالاهای اساسی بر اساس نیازمندی هر منطقه	
۳			✓	عقد پیمان با استان های مجاور در حوزه تأمین نیازهای اولیه از جمله مواد غذایی و مواد مصرفی در زمان بحران	
۴		✓		شفاف سازی نظام توزیع و قیمت گذاری و روزآمدسازی شیوه های نظارت بر بازار کالاها در استان	
۵		✓		احداث و توزیع جغرافیایی مناسب مجتمع های کشت و صنعت در استان و در راستای کاهش نوسانات قیمت و تأمین مواد اولیه اساسی	
۶		✓		افزایش تعداد و ظرفیت سیلوهای گندم در استان به منظور جلوگیری از کمبود و نوسانات قیمتی در هنگام بحران	
۷	کاهش آسیب پذیری		✓	تشکیل بسیج محلات و مردمی با مدیریت ریش سفیدان و بزرگان اقوام و مذاهب به منظور ترمیم شکاف قومی و مذهبی	کاهش آسیب پذیری
۸			✓	هماهنگی و مشارکت دستگاه های دخیل در زمان بحران	
۹			✓	تشکیل کمیته هماهنگی از سراسر استان، اعزام و حضور در صحنه های حوادث	
۱۰		✓		تشکیل ستاد مدیریت بحران با مدیریت نماینده عالی دولت و مسئولان مراکز نظامی (به دلیل امکانات و نیروی انسانی)، هلال احمر و سایر دستگاه های امداد رسان تحت نظارت ستاد بحران با همکاری مردم و بزرگان اقوام و مذاهب مختلف	
۱۱		✓		تلاش در جهت بیمه کردن واحدهای صنعتی و کارخانه های تولیدی راهبردی با بیمه های خارجی	
۱۲			✓	استفاده از پوشش بیمه ای متمرکز در گمرکات در هنگام بروز بحران	
۱۳			✓	بستن قرارداد همکاری فنی و صنعتی با نمونه های مشابه خارجی و ایجاد بندهایی با تعهدات همکاری فنی طرفین در صورت وارد آمدن خسارت های ناخواسته به کارخانه و واحدهای صنعتی.	
۱۴		✓		استقرار شهرک های صنعتی در مکان های امن و نزدیک با سایت های موشک و پدافندی (تا حمله دشمن به این مکان های راحت صورت نپذیرد)	
۱۵		✓		انتقال تولیدات صنعتی کارخانجات به نقاط امن	
۱۶		✓		انبار سازی مقداری از تولیدات کارخانه ها و واحدهای صنعتی در آستانه بحران به عنوان ذخایر راهبردی در آن محل	
۱۷		✓		شفاف سازی وظایف خاص ترجمان های حساس در زمان بحران بالأخص در زمینه تخصیص امکانات و نیروهای بهداشتی و درمانی و نیز امنیتی	
۱۸		✓		افزایش سهم اهل تسنن در مشاغل و مناصب مهم دولتی بالأخص با اکتساب پست های مدیریت بحران	
۱۹		✓		برگزاری جلسات مستمر و کرسی های آزاداندیشی مذاهب مختلف باهدف افزایش آگاهی و وحدت	
۲۰		✓		گسترش گروه های مردم نهاد (NGO) با مدیریت بزرگان هر قوم با نظارت بخش دولتی در تأمین نیازهای اولیه، ذخیره سازی و توزیع محلی کالاهای راهبردی اقشار آسیب پذیر	
۲۱		✓		تقویت ایستگاه های پایش و نیز سیستم های پیش آگاهی هشدار دهنده	
۲۲		✓		برنامه مقاوم سازی و تجهیز ابنیه مسکونی	
۲۳		✓		رعایت بالاترین استانداردهای مستحکم سازی ساختمان های صنعتی	
۲۴		✓		ایجاد پناهگاه ها در مجتمع های صنعتی و کارخانه ها برای در امان ماندن نیروی انسانی از حملات احتمالی دشمن	
۲۵		✓		پیش بینی اماکن ذخیره غلات و آذوقه	

جدول (۶): راهبردهای پایداری اقتصادی: اصل ثبات اقتصادی

۲۶	✓	افزایش ذخایر راهبردی سوخت و نفت و گاز به منظور ساماندهی آن در زمان بحران	
۲۷	✓	شناسایی فرصت‌های شغلی غیر کشاورزی در مناطق استان با توجه به مزیت نسبی هر منطقه	تنوع اقتصادی
۲۸	✓	استفاده از پتانسیل بالای استان سیستان و بلوچستان جهت عرضه محصولات و خدمات تولیدی با بازاریابی دقیق اقلام به کشورهای همسایه قبل از بحران	
۲۹	✓	شناخت مزیت نسبی استان در کالاهای اساسی و تلاش برای تقویت و استمرار تولید آن‌ها در استان با تدوین برنامه حمایت از تولید در استان خصوصاً حمایت از تولیدات صناعی که استان به واردات از سایر استان‌ها متکی است.	
۳۰	✓	ارائه الگوی کشت کشاورزی در مناطق	
۳۱	✓	انجام مطالعات جامع در زمینه پتانسیل‌های معدنی استان	
۳۲	✓	ترغیب کشاورزان به کشت گیاهان سودآور مثل گیاهان دارویی	
۳۳	✓	استفاده از فرصت‌های دریایی و شیل‌ت در بندر چابهار و بررسی وضعیت خوشه صنعتی پرورش ماهی در قفس در سواحل مکران، به دلیل پتانسیل بالای منطقه در این زمینه	
۳۴	✓	ایجاد خوشه‌های صنعتی و زنجیر تولید صنعتی از کشت خرما تا بهره‌برداری و بسته‌بندی آن در راستای ایجاد ارزش افزود بیشتر	
۳۵	✓	عقد قرارداد و استفاده از سرمایه‌گذاران بومی خارج از کشور برای به‌کارگیری نیروی کار بومی به جهت تأمین و دسترسی به نیازهای اساسی مناطق	سرمایه‌گذاری بخش خصوصی
۳۶	✓	عقد قرارداد و استفاده از سرمایه‌گذاران بومی خارج از کشور به جهت توسعه زیرساخت‌های استان در زمینه توسعه راه‌های مواصلاتی، جاده‌ای، ریلی و احداث مراکز صنعتی و کارخانجات در سطح استان	
۳۷	✓	سرمایه‌گذاری کلان صنعتی و غیرصنعتی در استان با حمایت دولت و نیز بخش خصوصی با بهره‌گیری از سیاست‌های تشویقی کافی	
۳۸	✓	بالا بردن ظرفیت جذب سرمایه‌گذاری در منطقه چابهار قبل از بحران (رفع موانعی مانند نداشتن بندر اختصاصی برای منطقه آزاد چابهار، مشکلات در حمل‌ونقل کالا از بندر شهید کلاتری و بهشتی به منطقه آزاد به دلیل بیرون بودن این بندر از منطقه آزاد)	
۳۹	✓	حل مشکل تفویض اختیارات قانونی دستگاه‌های اجرایی به منطقه آزاد با اجرایی شدن قانون تفویض اختیارات قانون برنامه ششم توسعه با همیاری دستگاه‌های اجرایی	
۴۰	✓	ترغیب و حمایت از راه‌اندازی واحدهای تولیدی و کارگاهی کوچک و بزرگ توسط سرمایه‌گذاران در استان از طریق ایجاد تسهیلات ویژه	
۴۱	✓	فعال‌سازی مجتمع‌های کشت و صنعت، شهرک‌های صنعتی و کارگاه‌ها و کارخانه‌های در مناطق مختلف استان (با پراکندگی مجتمع‌های صنعتی و همچنین رعایت فواصل معین بین کارخانه‌ها)	افزایش تولید
۴۲	✓	تقویت و استمرار تولید کالاهای اساسی در استان با تدوین برنامه حمایت از تولید	
۴۳	✓	فعال کردن سوله‌ها و مشاغل تعطیل‌شده صنعتی با حل مشکل که باعث تعطیلی آن‌ها شده است.	
۴۴	✓	تلاش در جهت ساخت کارخانه یا واحدی صنعتی مشابه با نمونه مادر در مکانی متفاوت تا در صورت حمله‌ی دشمن و نابود شدن واحد مادر، نمونه کوچک‌تر همچنان بتواند نیازهای فوری استان را برطرف ساخته تا اینکه واحد اصلی مرمت و بازسازی گردد.	
۴۵	✓	رونق دادن شهرک‌های صنعتی با دادن وام‌های بدون بهره به صنایع خرد	

های تشویقی کافی به جهت فراهم‌سازی زیرساخت‌ها در استان به‌منظور رفع نیازهای اساسی به‌منظور پایداری اقتصادی در اولویت برنامه‌ریزی هستند.

در جدول (۷)، اصل رفاه اقتصادی از اصول پایداری اقتصادی مورد بحث قرار گرفته است. اصل رفاه اقتصادی شامل ۳ زیر بخش کارایی، بهره‌وری و دسترسی به خدمات که منطبق با اصول پایداری ملی و تسهیل مدیریت بحران پدافند غیرعامل است که در جدول زیر راهبردهای مربوطه به هر بخش ارائه گردیده است. به‌طور کلی ۲۵ راهبرد در اصل رفاه اقتصادی مورد بحث قرار گرفته است.

به‌طور کلی از میان مباحث مطرح‌شده در ارائه راهبردهای ثبات اقتصادی، راهبردهای کاهش آسیب‌پذیری بالأخص راهبردهای مربوط به ارتباط خوب بین نسلی و تبعیت از بزرگان و ریش‌سفیدان چون تشکیل بسیج محلات و مردمی با مدیریت ریش‌سفیدان و بزرگان اقوام و مذاهب، افزایش سهم اهل تسنن در مشاغل و مناصب مهم دولتی بالأخص با اکتساب پست‌های مدیریت بحران به‌منظور ترمیم شکاف قومی و مذهبی در زمان بحران و گسترش گروه‌های مردم‌نهاد (NGO) با مدیریت بزرگان هر قوم با نظارت بخش دولتی در تأمین نیازهای اولیه در اولویت برنامه‌ریزی قرار می‌گیرد. همچنین راهبردهای سرمایه‌گذاری کلان صنعتی و غیر صنعتی در استان و بهره‌گیری از سیاست-

جدول (۷): راهبردهای پایداری اقتصادی: اصل رفاه اقتصادی

ردیف	مؤلفه‌های عدالت اقتصادی	مرجع		راهبردهای پایداری اقتصادی	اصول پدافند غیرعامل
		SWOT	پایه‌ها		
۱	کارایی	✓		استفاده از نخبگان در مدیریت استان	ارتقاء پایداری ملی
۲		✓		استفاده از نیروهای بومی در پروژه‌ها و آموزش نیروهای جدید بومی	
۳			✓	بهره‌گیری از تحقیقات، تجربیات و تعامل با نیروهای مسلح در تأمین غذاهای اساسی	
۴			✓	هماهنگی و تعامل دستگاه‌های اقتصادی با پیش‌بینی ضرورت‌های زمان بحران	
۵	بهره‌وری	✓		حمایت از گروه‌های مدنی داوطلب برای افزایش سطح ارتقای آموزش استان از طریق تسهیل فرایندهای صدور مجوز و جلوگیری از فرسایشی شدن روند فعالیت‌های گروه‌های قانونی	ارتقاء پایداری ملی
۶		✓		بالا بردن تخصص و مهارت نیروی کار موجود در نواحی حاشیه شهری، از طریق آموزش‌های رسمی و فنی و حرفه‌ای	
۷		✓		بالا بردن سطح تحصیلات و مهارت جوانان	
۸		✓		آموزش نیروی انسانی امین، کارآمد، مستعد، متعهد، چابک و ماهر جهت مواجهه با هر نوع حادثه اعم از مواجهه با خطرات مواد شیمیایی و آتش‌سوزی ناشی از حملات دشمن به واحدهای صنعتی با کاربردهای مواد مشتعل و شیمیایی	
۹		✓		تنظیم و اجرای سیاست توسعه دانشگاه‌های علمی - کاربردی به شکل هدفمند و با تأسیس رشته‌های مرتبط با ظرفیت‌های استان توسط وزارت علوم، تحقیقات و فناوری	
۱۰		✓		تأسیس هدفمند مدارس و هنرستان‌های آموزش فنی و حرفه‌ای توسط سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور	
۱۱	دسترسی به خدمات	✓		شناسایی اراضی مستعد (با توجه به گستردگی استان) جهت ایجاد و گسترش مراکز خدماتی و درمانی، اسکان موقت، احداث پناهگاه در هنگام تخلیه جمعیت در هنگام وقوع بحران	تسهیل مدیریت بحران
۱۲		✓		شناسایی اراضی به‌منظور احداث سایت دفن زباله و بازیافت آن	
۱۳		✓		شناسایی اراضی مناسب خارج از محدوده شهر جهت استقرار سایت‌های صنعتی و نظامی با مقیاس عملکردی گسترده	
۱۴		✓		مکان‌هایی جهت ذخیره‌سازی کالاهای تولیدی	
۱۵		✓		تعریف غذاهای و نیازهای راهبردی موردنیاز مردم در زمان بحران و طراحی سامانه‌ای به‌منظور شناسایی نیازهای اساسی مناطق	
۱۶		✓		شناسایی کمبودهای مراکز بهداشتی-درمانی در هر یک از شهرستان‌های استان بالأخص ساکنین مراکز روستایی و حاشیه شهرها	
۱۷		✓		شناسایی اقدامات و لوازم بهداشتی و پزشکی ضروری متناسب با هر منطقه در زمان بحران	
۱۸		✓		اعزام پزشکان، پرستاران و متخصصین خدمات درمانی به استان به‌طور مستمر	
۱۹		✓		تأسیس مراکز تخصصی و فوق تخصصی درمانی در استان	
۲۰		✓		افزایش تعداد خانه‌های بهداشت فعال در روستاها	
۲۱		✓		افزایش تعداد پایگاه‌های اورژانس در سطح مناطق استان	
۲۲		✓		افزایش ضریب نفوذ اینترنت، تلفن ثابت و تلفن همراه به‌منظور افزایش دسترسی راه‌های ارتباطی روستاها و مناطق حاشیه‌نشین	
۲۳		✓		افزایش دسترسی به روستاها در استان از طریق توسعه راه‌های مواصلاتی از قبیل توسعه راه‌های آسفالت و توسعه شبکه ریلی	
۲۴		✓		شناسایی مقاطع حادثه‌خیز در جاده‌ای استان و رفع موانع آن	
۲۵		✓		افزایش شرکت‌های تعاونی حمل‌ونقل و نظارت بر آنها	

پدافند غیرعامل است، در اولویت برنامه‌ریزی قرار می‌گیرند. همچنین حل معضلات کمبود زیرساخت‌های محیطی - کالبدی (جاده، ریلی، فیبر نوری، بزرگراه‌ها، تأمین و توزیع انرژی و...) نیز که از اصول دسترسی به خدمات پایداری اقتصادی و تسهیل

به‌طور کلی از میان مباحث مطرح‌شده در ارائه راهبردهای رفاه اقتصادی، اصل دسترسی به خدمات ازجمله ارتقاء سطح بهداشت، زیرساخت‌ها، امکانات و نیروهای بهداشتی و درمانی به‌منظور پایداری اقتصادی که از راهبردهای تسهیل مدیریت بحران

بحران و ارتقای زیرساخت‌های حمل و نقل برای تسهیل تامین نیازهای اساسی و کاهش آسیب‌پذیری در برابر تهدیدات اقتصادی.

استفاده از مزیت‌های راهبردی: استفاده از موقعیت راهبردی بندر چابهار برای توسعه صادرات و واردات و تبدیل آن به یک هاب تجاری مهم در منطقه.

ارتقاء تاب‌آوری اقتصادی: اجرای سیاست‌های اقتصاد مقاومتی برای افزایش تاب‌آوری اقتصادی در برابر تهدیدات داخلی و خارجی و حمایت از تولید داخلی و صنایع تبدیلی برای کاهش وابستگی به واردات و افزایش پایداری اقتصادی.

تسهیل مدیریت بحران: آموزش و آگاهی‌بخشی به مردم و دستگاه‌های اجرایی در مورد چگونگی مدیریت بحران‌های اقتصادی و استفاده از ظرفیت‌های موجود.

هماهنگی بین دستگاه‌ها: تسهیل هماهنگی بین دستگاه‌های مختلف برای اجرای سیاست‌های پدافند اقتصادی و پایداری اقتصادی.

همچنین پیشنهاد می‌گردد یک کمیته پدافند اقتصادی در استان سیستان و بلوچستان برای نظارت بر اجرای سیاست‌های پدافند اقتصادی و هماهنگی بین دستگاه‌های مختلف تشکیل گردد. این کمیته می‌تواند به شناسایی تهدیدات اقتصادی، تدوین راهبردهای پدافند اقتصادی، و تسهیل مدیریت بحران کمک کند. همچنین طراحی و اجرای برنامه‌های آموزشی برای کارشناسان و مدیران استان در زمینه پدافند اقتصادی و مدیریت بحران از اهمیت فراوانی در استان برخوردار است.

۶-مراجع

- [1] M. Farmani, N. Dehmarde Qala Nou, and J. Shahraki, "Identification of The Key Economic Activities of Sistan and Baluchistan Province in Terms of Creating Employment and Production Using the Data Table Input-Output", Researches on Growth and Sustainable Development, vol. 16, no. 2, pp. 23-55, 2015. (In Persian). DOR: 20.1001.1.17356768.1395.16.2.9.4.
- [2] Z. Ahmadipour, H. Mokhtari Heshi, A.R. Ruknuddin Eftekhari and N. Vezin, "Investigation of the Accelerated Development Process of the Country's Political-Administrative Spaces, A Case Study: Iran's Provinces in the First to Third Development Plans (1383-1368)", Geopolitics Quarterly, vol.3, no.7, pp. 22-49, 2016. (In Persian).DOR: 20.1001.1.17354331.1386.3.7.2.7
- [3] Iran Statistics Center, Economic, Social and Cultural Status of Provinces: 1397-1401. <https://amar.org.ir/statistical-information/statid/28592>
- [4] N. Zali, S. Heydari and S. Abizadeh, "Investigating The Mutual Relationship Between Security and Development in The Border Areas of Iran (Case Study: Cities of Sistan and Baluchistan Province)", Human Geography Research, vol. 53, no. 3, pp. 1143-1163, 1400. (In Persian). DOI:10.22059/jhgr.2020.307177.1008156
- [5] S. Khalilian, "Sustainable Development and Optimal Well-

مدیریت بحران پدافند غیرعامل است در اولویت به‌منظور پایداری اقتصادی می‌باشند.

۵- نتیجه‌گیری

هدف از مطالعه‌ی حاضر ارائه راهبردهای پایداری اقتصادی استان سیستان و بلوچستان با رویکرد پدافند غیرعامل است. برای این منظور پس از جمع‌آوری اطلاعات از منابع مختلف، با تحلیل شاخص‌ها توسعه و با تهیه لیست اولیه از عوامل درونی و بیرونی استان سیستان و بلوچستان و جمع‌بندی معیارهای موردنظر به وزن دهی هر یک از معیارها و تشکیل ماتریس مربوطه، به بررسی نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدیدها پرداخته شد. به‌منظور وزن دهی عوامل شناسایی‌شده، از ۳۳ نفر از فعالین حوزه اقتصاد استان سیستان و بلوچستان، استفاده گردید. پس از تهیه لیست نقاط قوت، ضعف، تهدید و فرصت، با انتخاب سه نفر از افراد خبره و با بهره‌گیری از رویکرد دلفی به جمع‌بندی نظرات و تشکیل ماتریس عوامل داخلی و خارجی و استخراج راهبردهای پایداری اقتصادی پرداخته شد.

بنا بر نتایج به‌دست‌آمده، وزن فرصت‌های استان در زمینه پایداری اقتصادی بیشتر از عوامل دیگر است و می‌توان این‌گونه نتیجه گرفت که استان سیستان و بلوچستان از فرصت‌ها و نقاط قوت بیشتری نسبت به ضعف‌ها و تهدیدها برخوردار است؛ بنابراین با توجه به نتایج به‌دست‌آمده، وضعیت پایداری اقتصادی در استان سیستان و بلوچستان در موقعیت تهاجمی (SO) قرار دارد و می‌بایست با بهره‌گیری از نقاط قوت درصدد بهره‌برداری از فرصت‌ها در استان برآمد تا بتوان در امر پایداری اقتصادی به رشد و شکوفایی و توسعه امنیت منطقه‌ای دست‌یافت. همچنین، به‌طورکلی ۱۰۵ راهبرد حاصل نظرات نخبگان و بررسی شاخص‌ها شناسایی گردید که ۳۵ راهبرد در اصل رفاه اقتصادی، ۴۵ راهبرد در اصل ثبات اقتصادی و ۲۵ راهبرد در اصل رفاه اقتصادی ارائه شد. به‌طورکلی از میان مباحث مطرح‌شده پیشنهاد می‌گردد راهبردهای اصل عدالت اقتصادی؛ همچون دسترسی به بازار و رفع فقر؛ و اصل بازدارندگی پدافند غیرعامل در پایداری اقتصادی استان سیستان و بلوچستان اولویت برنامه‌ریزی قرار گیرد. برای این منظور با توجه به نتایج این پژوهش می‌توان توصیه سیاستی زیر را ارائه کرد:

توسعه زیرساخت‌های اقتصادی و تامین نیازهای اساسی

:ایجاد نظام ذخیره‌سازی راهبردی برای کالاهای اساسی مانند گندم و داروها به منظور اطمینان از پایداری عرضه در شرایط

- [19] Z. Momenzadeh, "Basic Concepts in The Relationship Between Geography and National Security, Sepehr Magazine, VoL. 16, NO. 64, pp. 25-34, 2007. (In Persian).DOR: 20.1001.1.25883860.1386.16.64.6.9.
- [20] V. Heydari Sarban, "Explaining The Relationship Between Economic Stability and The Sense of Social Security of the Residents of Rural Areas of Ardabil City", Social Management Quarterly, No. 4, pp. 33-58, 2015. (In Persian).DOR:20.1001.1.22516735.1398.9.36.5.4.
- [21] A. Eftekhari, R. Ansari Bardeh and P. Hosni, "The Application of Regionalism and Its Role in Ensuring the National Security of the Islamic Republic of Iran in The Persian Gulf Region, Islamic World Political Research, vol. 11, no. 2, pp. 77-99, 1400. (In Persian).DOR: 20.1001.1.23222980.1400.11.2.5.5
- [22] B. Moradi, H. Lotfi, Z. Karimi and F. Kafashian Tousi, "Analysis and Investigation of National Security Threats in Border Areas (Case Study: Kurdistan Province)", Scientific-Research Quarterly of Geography (Regional Planning), vol. 10, no.1, pp. 181-202, 2018. (In Persian).DOR: 20.1001.1.22286462.1398.10.37.11.0
- [23] A. Sadeghi Golmakani, and A. R. Zamani, "Identifying and Prioritizing Effective Methods on Passive Defense in The Economic Field Using the Fuzzy Delphi Approach", the 6th Congress of Iran's Geopolitical Association (Non-active Defense), November 2013, Mashhad. (In Persian).
- [24] A. Shatri and M. H. Nami, "The Role of Non-Agent Defense in The Economic Growth and Development of the Country", Passive Defense and Security Quarterly, vol. 7, no. 23, pp. 53-73, 2017. (In Persian).
- [25] E. Lotfian, M. K. Baisarti and N. A. Ghasemi, "Passive Defense Strategies in The Field of Logistics with A Resistance Economy Approach", Interdisciplinary Studies of Strategic Knowledge, vol.10, no. 38, pp. 193-224, 2019. (in Persian). DOR:20.1001.1.24234621.1399.10.38.7.7
- [26] J. Heathcote, K. Storesletten, and G. L. Violante, "The macroeconomic implications of rising wage inequality in the United States". Journal of Political Economy, 118 (4), 681-722, 2012.
- [27] I. Bokhodir, "Economic Security: Threats, Analysis and Conclusions", International Journal of Multicultural and Multireligious Understanding 7(8),64, 2020.
- [28] L. Retter, E. J. Frinking, S. Hoorens, A. Lynch, F. Nederveen, W. D. Phillips , "Relationships between the economy and national security", RAND Corporation, 2020. DOI: <https://doi.org/10.7249/RR4287>
- [29] A. Grytsenko, "Mechanisms for ensuring economic stability and security on the basis of national rootedness of economic development". Ekonomična teoriâ, (3), 5-23, 2024.
- [30] Y. Kuchmak, V. Litovchenko, R. Zarichnyi, M. Uskyi, Y. Muzyka, Z. Mylyanyk, T. Mylianyk, "Economic Security of Ukraine and Its Structural Components: Economic and Legal Aspects". Path of Science, 10(5), 1008-1012. <https://doi.org/10.22178/pos.104-25>, 2024.
- Being of Generations", Agricultural Economics Quarterly, Development, vol.7, no. 27, pp. 205-226, 1378. (In Persian).
- [6] V. Bidgli Rad and SH. Maleki, "Identifying Effective Criteria On Social and Economic Stability in Rural Areas of Iran", Human Geography Research, Volume 52, Number 1, pp. 147-163,2019. (In Persian). DOI :10.22059/jhgr.2018.253223.1007653
- [7] B. Imani, S. Bakhtar and A. R. Khosh Behavare, "Evaluating the Level of Social Sustainability Indicators in Rural Areas, A Case Study: Northern Suburbs Village of Islamabad Gharb City", Regional Planning Journal, vol.6, no.24, pp. 17-67, 2015. (In Persian). DOR:20.1001.1.22516735.1395.6.24.13.7
- [8] A. Yari Hesar, M. Parshan and S. Heydari, 'Evaluating the Effects of Financial Reforms On the Stability of Rural Economic Indicators, A Case Example: Villages in Sardabeh", Rural Research, vol. 8, no. 3, pp. 536-553, 2016. (In Persian).DOI: 10.22059/jrur.2017.63480
- [9] M. Yasuri and F. Javan, "Analysis of The Limits of Diversification of the Rural Economy, Case: Eshkur Alia Dehistan", Space Economy and Rural Development Quarterly, vol. 4, no. 3, pp. 19-37, 2014. (In Persian). DOI: 10.18869/acadpub.serd.4.13.19
- [10] SH. Maleki and V. Bigdeli Rad, "Criteria of Economic Sustainability in Rural Areas of Iran", Caspian Journal of Applied Sciences Research, vol. 5, no.2, pp. 11-17,2015. (In Persian).
- [11] S. R. Akbarian Rounizi and R. Sheikh Biglou, "Analysis and Prioritization of Social Sustainability of Rural Environments, Case Study: Qala Biyaban Village of Darab," Geography and Environmental Sustainability, vol.7, pp.35-47,2014. (In Persian).
- [12] S. Vaezzadeh, A. Naqdi and A. Ayaseh, "The Components of Social Sustainability in Iran's Development Programs", Iranian Journal of Social Development Studies, vol.7, no.2, pp. 19-37,2014. (In Persian)
- [13] H. Afrokhte, V. Riahi and F. Javan, "Economic Sustainability of Rural Settlements in Razvanshahr City", Scientific-Research Quarterly of the Iranian Geographical Society", no.46, pp. 93-117, 2014 (In Persian).
- [14] Z. Bakshi, H. Matiei Langroudi, H. A. Faraji and M. Qadiri Masoom, Mojtabi, "Spatial Analysis of Economic Stability of Rural Settlements (Sabzevar-Nishabour Region)", Spatial Economics and Rural Development Quarterly, vol. 8, no. 29, pp. 1-32,2018. (In Persian).
- [15] J. Hashemi, "The Role of Engineering in Passive Defense", Monthly Book of Social Sciences, No. 10. Tehran,2008. (In Persian).
- [16] R. Kalhor, O. Pouri and M. H. Ghadir Nejadian, "The Relationship Between Economic Defense and Resistance Economy", Passive Defense Quarterly, vol.9, no. 2, pp. 103-113, 2017. (In Persian). DOR: 20.1001.1.20086849.1397.9.2.10.7
- [17] A. Moslinejad, "The Effect of Modernization and Economic Growth On Passive Defense Policymaking", Iranian Journal of Social Development Studies, vol.5, no.3, pp. 31-46, 2012. (In Persian).
- [18] K. Maleki, F. Brandcom, and A. Shafaati, "The Need to Pay Attention to Passive Defense in Urban Land Use Planning, A Strategy to Reduce the Effects of Foreign Attacks", The Third National Conference On Passive Defense, April 7-8, Ilam University, pp. 1351-1344, 2010. (In Persian).